

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÖNETİM ORGANİZASYON BİLİM DALI

**DEVLET GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA
İSTİHBARAT ALANINDA
KARŞILAŞILAN SORUNLAR**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Onur SEÇKİN**

İSTANBUL, 2010

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÖNETİM ORGANİZASYON BİLİM DALI

**DEVLET GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA
İSTİHBARAT ALANINDA
KARŞILAŞILAN SORUNLAR**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Onur SEÇKİN

Öğrenci No:
080744025

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

İSTANBUL, 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Devlet Güvenliği Kapsamında İstihbarat Alanında Karşılaşılan Sorunlar” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel, ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 19.07.2010

Onur SEÇKİN.....

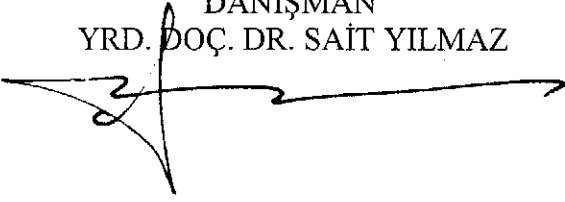
T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

01.10.2010

Enstitümüz *İşletme Yönetimi* Anabilim dalı *Yönetim ve Organizasyon* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **080744025** numaralı **Onur SEÇKİN'in** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**DEVLET GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA İSTİHBARAT ALANINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28.06.2010 tarih ve 2010/17 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (70) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. SAİT YILMAZ

ÜYE
PROF.DR. MİTHAT BAYDUR

ÜYE
YRD. DOÇ.DR. MUZAFFER ÜREKLİ

DEVLET GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA İSTİHBARAT ALANINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Tezi Hazırlayan: Onur SEÇKİN

Özet

Bu tez çalışmasında istihbarat alanında ülkemizde yaşanan sorunlar ele alınmaktadır. İstihbarat alanında yapılan çalışmalara, istihbarat ile ilgili kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları ile yaşanan sorunlara bakıldığında bu sorunların aşılabilmesi ve istihbarat alanında ülkemizin her anlamda doğru bir politika ve strateji edinebilmesi için ciddi yapısal değişikliklerin olması gerektiği görülmektedir. Bu hipotez kapsamında, diğer ülkelerdeki istihbarat yapıları ve istihbarat alanındaki genel sorunlar, istihbarat kuruluşlarının yasal dayanakları incelenerek sorunlara çözüm arayışlarında bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, MİT, Güvenlik

CHALIENGES ON INTELLIGENCE AREA IN THE SCOPE OF STATE SECURITY

Presented by: Onur SEÇKİN

Abstract

In this thesis, problems about the area of intelligence in our country are being discussed. These problems to overcome intelligence in the area work, intelligence-related agencies and organizations duties and responsibilities and the problems inquiry the intelligence in our country, in all the right policies and strategies to obtain for serious structural changes need to be seen. Under this hypothesis, other countries in the area of intelligence and intelligence structures, issues, intelligence agencies by examining the legal basis is found in the search for solutions to problems.

Keywords: Intelligence, NIO, Security

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR	vi
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKLERDE İSTİHBARAT YAPMAKLA GÖREVLİ KURULUŞLAR	3
2.1 İstihbarat ve İstihbarat Çarkı	3
2.2 Türk İstihbarat Yapısının Tarihsel Gelişimi	7
2.2.1 II. Abdülhamid ve Yıldız İstihbarat Teşkilâtı (1880-1909).....	9
2.2.2 Enver Paşa ve Teşkilâtı Mahsûsa (1913-1918)	11
2.2.3 Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti ve İlk Yapılanma Çalışmaları	12
2.3 Türk İstihbarat Kuruluşları	13
2.3.1 Milli İstihbarata Teşkilatı (MİT)	14
2.3.2 Genel Kurmay Başkanlığı (GEN-KUR).....	16
2.3.2.1 Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK).....	17
2.3.2.2 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (DKK).....	18
2.3.2.3 Hava Kuvvetleri Komutanlığı (HKK).....	18
2.3.3 Dışişleri Bakanlığı	19
2.3.4 İçişleri Bakanlığı	20
2.3.4.1 Emniyet Genel Müdürlüğü	21
2.3.4.2 Jandarma Genel Komutanlığı	22
2.3.4.3 Sahil Güvenlik Komutanlığı.....	23
3. TÜRKİYE’DE İSTİHBARATIN YASAL DAYANAĞI.....	25
3.1 Dışişleri Bakanlığı	25
3.2 Genelkurmay Başkanlığı	26
3.3 Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve MGK Genel Sekreterliği.....	26
3.4 Milli İstihbarat Teşkilatı	27
3.5 İçişleri Bakanlığı – Emniyet Genel Müdürlüğü	30
3.6 Telefon Dinleme ile İlgili Düzenlemeler.....	31
4. İSTİHBARAT ALANINDAKİ GELİŞMELERİ ETKİLEYEN PARAMETRELER	32
4.1 Uluslararası Güç Dengeleri.....	32
4.2 Küreselleşmenin İstihbarat Alanına Etkileri.....	35
4.3 Dış İlişkiler	39
4.4 Ekonomik İstihbarat Çalışmaları	41

5. İSTİHBARATTA KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	46
5.1 Denetim.....	46
5.2 İstihbarat Teftişinin Beş Kademesi.....	47
5.3 Yetki	48
5.4 Ehliyet.....	49
5.5 Tavrı.....	50
5.6 Gizlilik – Şeffaflık Çelişkisi	50
5.7 Koordinasyon Eksikliği	51
5.8 Eğitim ve Teknoloji Eksikliği.....	52
6. İSTİHBARAT ALANINDAKİ SORUNLAR İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ .	55
6.1 Denetim.....	57
6.2 Tavrı.....	60
6.3 Yetki ve Ehliyet	62
6.4 Gizlilik ve Şeffaflık Çelişkisi	65
6.5 Koordinasyon Eksikliği	65
6.6 Eğitim ve Teknoloji Eksikliği.....	66
6.7 Ulusal Güvenlik ve Ulusal Çıkar Farklılaşması	66
7. SONUÇ	71
TANIMLAR	73
KAYNAKLAR	76
ÖZGEÇMİŞ	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil.1. İstihbarat Çarkı	7
Şekil.2. T.C. Devlet İstihbarat Sistemi	14
Şekil.3. Önerilen Ulusal İstihbarat Kurgusu	70

KISALTMALAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- GEN-KUR:** Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı
- JİTEM:** Jandarma İstihbarat Teşkilatı
- MİT:** Milli İstihbarat Teşkilatı
- MGK:** Milli Güvenlik Kurulu
- MGK GS:** Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği
- PİDK:** Parlamenter İstihbarat Gözetim Komisyonları
- TESEV:** Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan istihbarat faaliyeti, devletlerin geleceğinde rol oynayan önemli ve öncelikli faktörlerden biridir. Ülkemizde farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen istihbarat faaliyetleri küreselleşme süreci, ülkeler arası güç dengelerinin değişmesi, iç ve dış ilişkiler gibi faktörlerden etkilenerek yetki, denetim, tavrı gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

İstihbarat, Türkiye’de pek sevilmeyen bir konudur. Genellikle, toplumumuza yöneltilen bozucu psikolojik savaşın kullandığı terminoloji ile “derin devletin” veya “demokrasi dışı güçlerin” istismarına açık bir faaliyet alanı olarak görülmektedir. Bu da bilimsel olarak konunun tartışılmasına engel teşkil etmektedir. Bilimsel olarak analiz edilmeyen ve tartışılmayan ulusal güvenlik ve istihbarat ile ilgili temel olgular basmakalıp düşünceler ve önyargılar bu alandaki çalışmaların önünü tıkamaktadır.

İstihbarat; bugüne kadar genellikle dar kapsamı ile yani gizli haber/bilgi toplama şeklinde algılanmış uluslararası ilişkiler ve ulusal güvenlik alanındaki yeri ve rolü tam olarak ortaya konulmamıştır. İstihbarat biliminin temel fonksiyonlarını; haber ve istihbarat üretimi, örtülü operasyonlar ve faaliyetler ve psikolojik savaş ile koruyucu güvenlik oluşturmaktadır. Bu fonksiyonların ulusal güvenliğin sağlanmasındaki yeri ve rolünün sistematik bir biçimde ortaya konması uluslararası ilişkiler bilimi için de önemli bir gereksinimdir.

Bu çalışma da, istihbarat alanında karşılaşılan sorunları ve etkilendikleri faktörleri inceleyerek bu sorunlara çözüm alternatifleri aramak amacı ile hazırlanmıştır. Türkiye’nin konumu da göz önüne alındığında istihbarat alanında yapılan çalışmalarda yaşanan bir takım sıkıntılar olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedendir ki istihbarat bilimi ile ilgili ülkemizde karşılaşılan sorunlar üzerine daha bilimsel bir şekilde eğilmek gerekir. Bu çalışma hazırlanırken istihbarat biliminin tanımından yola çıkarak istihbarat üzerine literatür taraması yapılarak, ilgili makale ve kitaplarda, web sitelerinde yayınlanmış bilgiler doğrultusunda yaşanan sorunlar incelenerek uygun çözüm önerilerine ulaşmayı hedeflemektedir.

Birinci bölümde; istihbarat kavramının tanımı, gelişimi, ülkemizdeki istihbarat alanında görevli kurum ve kuruluşlar ile bunların kısa tarihçesi ve günümüzdeki durumları yer almaktadır.

İkinci bölümde; ülkemizde yapılan istihbarat çalışmalarının ve ilgili kuruluşların yasal dayanağı üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde özellikle Milli İstihbarat Teşkilatı ile diğer istihbarat kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkilerini düzenleyen kanun maddelerine yer verilmiştir.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise sırasıyla istihbarat faaliyetlerinin etkilendiği faktörler ile bu faktörlerin de etkisiyle karşılaşılan sorunlar incelenmektedir.

Beşinci bölümde; dördüncü bölümde incelenen sorunlara yönelik çözüm aranmakta ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri yer almaktadır.

Sonuç bölümünde; İstihbarat alanında çalışan kurum ve kuruluşlar, görevleri ve bunların yasal dayanakları da değerlendirilerek karşılaşılan sorunların diğer ülkelerdeki istihbarat çalışmaları örnek alınarak birtakım yasal düzenlemeler ve yapısal değişikliklerle çözüme kavuşturulabileceği yargısına varılmıştır.

2. TÜRKLERDE İSTİHBARAT YAPMAKLA GÖREVLİ KURULUŞLAR

2.1 İstihbarat ve İstihbarat Çarkı

İngilizce ve Fransızca da “intelligence” kelimesi ile ifade edilen ve anlamı “akıl, zeka” olan istihbarat kelimesinin Türkçe’de sözlük anlamı; haber almaktır. Ancak, istihbarat terminolojisinde haber, sadece ham bilgiyi ifade eder. İstihbarat ise, devlet tarafından belirlenen ihtiyaçlara karşılık olarak açık ya da kapalı kaynaklardan derlenen haber, bilgi ve dokümanların sürekli bir şekilde işleme tabi tutulması sonucu elde edilen üründür.¹

Yarım yüzyıldan bu yana istihbarat, akademik bir disiplin olarak kabul edilmektedir.² İstihbarat dünyası ve faaliyetleri, insanların en çok merak duyduğu ve aynı zamanda çekindiği alanlardan birisidir. İstihbarat örgütleri, devlet ve toplumun güvenliğini sağlamak üzere, her türlü iç ve dış kaynaklı tehdit unsurlarının tespiti, izlenmeleri ve zararlı faaliyetlerinin önlenmesi amacıyla bilgi toplayıp analizler yaparak, bunları ilgili mercilere sunarak gerekli strateji ve politikaların üretilmesini ve uygulamasını sağlayan teknik donanımlı hizmet kurumlarıdır.

İstihbarat, haberlerin (ham bilgilerin) işlenmesi (tasnif, kıymetlendirme, yorum) sonucu üretilen bir ürün veya bilgidir.” Başka bir ifadeyle, istihbarat tekniği teşkilât ve faaliyet itibariyle, mevcut olması lâzım gelen organları ve konuları içine alır. Bu sebeple, istihbarat (intelligence), plânlama, araştırma, deliller toplama, çeşitli aklî ve tecrübî ilmî metotlar ile onları değerlendirip bir sonuç istihsal edip, kullanma faaliyetlerini içine alan bir manaya sahip bulunmaktadır. Bu cümleden anlam olarak, “Millî İstihbarat” kastedildiği zaman, devletin Millî Güvenlik Politikası’nı yürütmek için yurt içinde ve yurt dışında sekiz ana konunun, yani askerî, siyasî, ekonomik, sosyal, coğrafî, biyografik, ulaştırma ve muhabere, ilmî ve teknik istihbarat ile Kontr Terör ve

¹ <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html> (Erişim:10.03.2010)

² Kahn, D. (2002). *İstihbaratın Tarihsel Teorisi*. Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel. Cilt:8, Sayı:2, s:5

Kontr Espiyonaj çalışmalarının bütünlüğü ve merkezî istihbarat üretimi anlaşılmalıdır. Öyle ise, geniş anlamda devlet çapında istihbaratı şöyle tarif edebiliriz.³

Devlet İstihbaratı, devletin bütünlüğünü, rejimin emniyetini sağlamak için, millî politika ile tespit edilen millî hedefleri elde etmek üzere devlet organlarının yaptığı istihbaratın tümüdür. Başka bir ifadeyle, Millî Güvenlik Politikaları'nın oluşturulması için gerekli bilgileri sağlayan ve ilgili bütün devlet istihbarat kuruluşlarının işbirliği ve koordinasyonu ile üretilen istihbarattır.

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan istihbarat faaliyeti, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devletlerin geleceğinde rol oynayan önemli ve öncelikli faktörlerden biridir. Çünkü bu faaliyet, hedef ve hedef olması muhtemel kişi, grup, örgüt veya devletlerin imkân ve kabiliyetlerini ortaya çıkarmak, muhtemel hareket tarzlarını önceden tespit etmek için yürütülür. Bu yüzden istihbaratı; sadece haberlerin işlenmesi süreci olarak değil uluslararası ilişkiler ve güvenlik alanında bütünleştirmek için yeni bir tanıma ihtiyaç vardır.⁴

Geleceği görebilmek, muhtemel sorunlar hakkında önceden bilgi sahibi olabilmek, olayların gerçek nedenlerine ulaşabilmek, ancak sağlıklı istihbarat üretimi ile mümkün olabilir. Haber, ham bilgiyi ifade eder. İstihbaratın üretilebilmesi için ise, sadece haberin, bilginin ve belgenin toplanması yeterli değildir. Elde edilen haberin, bilginin ve belgenin belli bir sistematik içerisinde işlenmesi gerekir. Önemli bir haber, doğru bir şekilde değerlendirilemediği takdirde, yanıltıcı sonuçlara yol açabilir.

Olmuş veya olacak bir olay hakkında toplanan ham bilgi, tasnif, kıymetlendirme, yorum ve yayım aşamalarından geçirilerek değerlendirilir, yani işlenir. Tasnif ilk aşamadır. Bu aşamada benzer bilgiler bir araya getirilir. İkinci aşama kıymetlendirmedir. Yani, haberin istihbarat değerinin, haberin alındığı kaynağın güvenilirliğinin ve haberin doğruluk derecesinin tespit edilmesidir. Bu aşamadan sonra bir yorum yapılır.⁵

³ <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html> (Erişim:10.03.2010)

⁴ Yılmaz S. (2006). *21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*. s:135

⁵ <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html> (Erişim:10.03.2010)

Yorum, kesin bir yargıya varmak için, mevcut bilgilere dayanılarak olayların, gelişmelerin ve benzeri durumların anlamını ve önemini ortaya koyma işlemidir. Son aşamada ise, üretilen istihbarat, ihtiyacı olan kurumlara, gerekli zamanda ve uygun formda ulaştırılır.

İstihbarat, diplomasinin, askeri gücün, propagandanın, psikolojik savaşın, örtülü savaşın, ekonomik baskının kısaca politik hedefi ve hedefe götürecek stratejinin belirlenmesinde en önemli faktördür.⁶ Vurgulanması gereken bir önemli noktada istihbaratın sadece bir avuç üst düzey politika yapımcısı için değerlendirmeler biçimine sokulmuş casusluk kaynağı olarak değil, toplumun tüm olarak bilgi sistemine canlı katkı olarak görülmesidir.⁷

Bir İngiliz istihbaratçısı olan M. Herman'a göre:"İstihbarat rasyonaliteyi temsil eder ve istihbarat kullanmayı reddeden devlet adamı Aristoteles'ten beri Batılı insanının bilgi ufkuunu genişletmek için kullandığı iki araca sırtını döndüğünü bilmek zorundadır. Bunlar akıl ve bilimsel yöntemdir."⁸

İstihbarat bir süreçtir. Bu süreçte stratejik analizciden istenen şey, rakiplerin daha genel ifade ile diğer oyuncuların hedeflerini, Saiklerini, güçlü ve zayıf yanlarını aydınlatan istihbarat değerlendirme raporları üretmeleridir. Bu sürecin ayrıntılı ve düzenli bir şekilde planlanması gerekir. Bu planlamanın belirli bir akış çerçevesinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu akış formatını aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:⁹

- İstek veya sorunun tespiti,
- İhtiyaçların tespiti ve çalışma planının yapılması,
- Veri, malumat ve bilgi toplama sürecinin başlaması,
- Toplanan veri, malumat ve bilginin karşılaştırılarak, güvenilirliğinin test edilmesi ve doğrulanarak düzenlenmesi,

⁶ Ransom, H.H. (1971). *The Intelligence Established*, Harward University Press. s:3

⁷ Atay, M. *Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı*. Strateji Dergisi. s:89

⁸ Özdağ, Ü. (2002). *Stratejik İstihbarat*. Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel. Cilt:8, Sayı:2, s:112

⁹ Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat Teorisi*. s:355

- Yeterli bilgi olup olmadığının kontrolü; yoksa yeterli bilgi için aramaya ve tasnife devam edilmesi, yeterli bilgi olması durumunda,
- Veri, malumat ve bilginin analizin entegrasyon, analiz ve sentezinin yapılarak yorumlanması,
- Ortaya çıkan istihbaratın üste aktarılması ve gözden geçirilmesi,
- İstihbaratın siyasal karar alıcıya verilmesi.

İstihbarat faaliyeti yukarıda da anlatıldığı gibi kesintisiz süren bir çalışmadır ve bu faaliyet, bütün istihbarat kuruluşları tarafından bir çarka benzetilir. Çarkın birinci safhasında, devletin Millî Güvenlik Politikaları doğrultusunda istihbarat ihtiyaçları tespit edilir ve operasyon birimlerine iletilir. İkinci safhada, operasyon birimleri, belirli plânlar doğrultusunda açık ve kapalı kaynaklardan haberleri toplar ve değerlendirme ünitesine aktarır. Üçüncü safhada, operasyon birimlerinden ve servis dışı kurumlardan gelen haber, bilgi ve belgeler değerlendirme ünitesinde analize tâbi tutularak işlenir ve istihbarat niteliği kazanan raporlar yayınlanır. Yani, kullanılmak üzere, zamanında ve süratle ilgili kuruma ulaştırılır. Dördüncü safhada ise, ilgili kurumlar yalnız bu istihbaratı kullanmakla kalmazlar, sürekli olarak gözden geçirilen ve değerlendirilen öncelikler çerçevesinde yeni istihbarat ihtiyaçlarını tespit ederler.¹⁰

İşte, birbirini takip eden dört safhadan oluşan ve dördüncü safhasından sonra yeniden ilk safhaya dönülen bu faaliyete İstihbarat Çarkı adı verilmektedir.

¹⁰ <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html> (Erişim:15.03.2010)

Şekil.1. İstihbarat Çarkı

Kaynak: <http://www.mit.gov.tr/t-cark.html>.

2.2 Türk İstihbarat Yapısının Tarihsel Gelişimi

Türklerde haber alma mesleği bilinenin aksine, kökeni tarihin derinliklerindedir.¹¹ Büyük Selçuklular ve hatta daha öncesine bakıldığında özellikle dış istihbarata çalışmalarının bulunduğu gözlemlenmektedir.

Osmanlılar'da istihbarat ve espionaj faaliyetleri, uc beyliğin kuruluşu döneminde (1298-1301) başlamıştır. Osmanlılar Martolos ve Voynuk teşkilatları sayesinde merkezi sisteme yönelen iç ve dış tehditlerden haberdar oluyorlardı. İmparatorluğun Yükseliş Dönemi'nde, XVI. Yüzyılın ortalarından itibaren İstanbul'da elçilikler kurarak istihbaratı kurumlaştıran Batılı devletlerde, Osmanlılar'ın daimi elçiler bulundurmamış olmaları bir eksik olarak gösterilse de, onlar çok iyi haber toplayan espionaj elemanları yanında, yabancı elçiler aracılığı ile değerli bilgiler toplamışlardır.

¹¹ Şimşek, E. (2004) *Türkiye'de İstihbaratçılık ve MIT*. s:14

İmparatorluğun duraklama ve Gerileme Dönemleri'nde bazı devlet adamları padişahlara ortaya çıkan bozuklukların sebeplerini ve çözümlerini gösteren risaleler (mektuplar) yazmış ve bu risalelerde istihbarata gereken önemin verilmemesinin de önemli bir sorun olduğuna deyinmişlerdir. XVII. yüzyıl sonunda ise, Osmanlı Devleti'nde ayrı bir haber alma kaynağı olarak İkamet Elçilikleri görülmeye başlanmıştır.

II. Abdülhamid dönemine kadar Osmanlılar'da Martolos, Voynuk, Ulak gibi teşkilatlar ve elçilikler aracılığı ile istihbarat çalışmaları yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde yurt içinde ve dışında istihbarat ve espionaj hizmetlerine en fazla önem veren padişah Yavuz Sultan Selim (1512-1520) olmuştur.¹²

XVIII. yüzyılın sonlarında, özellikle Fransız ihtilali ile ortaya çıkan düşünce akımları, Avrupa güçler dengesini bozmuştur. Bu dönemde Osmanlı Devleti, artık tek başına düşmanları ile başa çıkamaz duruma gelmiştir. Bu sebeple, Avrupa'da olup biteni takip etmek üzere, 1792 yılında dost devletler nezdine birer "İkamet Elçisi" (Daimi Elçi) göndermeyi uygun bulmuştur. İkamet elçileri Avrupa'da üç yıl kalacaklar, bu sürenin sonunda yurda dönünce yerlerine başkaları gidecekti.¹³ Bu dönem Osmanlı Devletindeki istihbarat çalışmalarına yeni bir yön vermiştir.

Türkler'de istihbarat faaliyetlerinin bir sistem içinde organize edilmesi, ilk defa Tanzimat (1839-1856) ve Islahat (1856-1876) dönemlerinde gerçekleşmiştir. Yabancı ajanların faaliyetlerinin yoğunlaştığı XIX. Yüzyıl ortalarında, Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde, Balkanlar'daki muhtemel ayaklanmaları gözlemek amacıyla, Fransız Gizli Polis Teşkilatı örnek alınarak modern tarzda bir gizli teşkilatın kurulduğu ve başına Rum asıllı Cinivis Efendi'nin getirildiği belirtilmektedir. Ancak bu teşkilattan beklenen faydanın sağlanamadığı, önce kapatıldığı sonra teşkilatın Sultan Abdülaziz döneminde 1863 yılında tekrar açıldığı bazı kaynaklarda yer almaktadır.

¹² İlter, E. (2002). *Osmanlılarda İstihbarat*. Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel. Cilt:8. Sayı:2. s:236

¹³ İlter, E. *a.g.e.* (2002). s:246

2.2.1 II. Abdülhamid ve Yıldız İstihbarat Teşkilâtı (1880-1909)

II. Abdülhamid, zamanın en ileri teknolojisine sahip olarak düşmandan her alanda ilerde olmak gayretindeydi. İçteki ve dıştaki saldırılara rağmen bu alanda asla geri kalmadı. Geleceğin süper devletlerinin bilim ve teknolojiye ileride olan devletler olacağına inancı tamdı. Bu nedenle kendisi hakkında olup bitenleri, istihbarat teşkilatı vasıtasıyla öğrendiği gibi, devletin egemenliğini ilgilendiren dünya haberlerini öğrenmek için de Nazırlarıyla (Bakan) meşveret ederdi.

Devletler, dış düşmanların ülke içerisindeki faaliyetlerinin önlenmesi için güçlü istihbarata sahip olmak zorundadır. II. Abdülhamid devrinde yaşanan iç ve dış olaylar da, Abdülhamid'i Yıldız İstihbarat Teşkilâtı'nı kurmaya sevk etmiştir. O hatıratında, "Yabancı devletler kendi emellerine hizmet edecek kimseleri vezir ve sadrazam mertebesine kadar çıkarabilmişlerse, devlet emniyet içinde olamazdı. Doğrudan doğruya şahsıma bağlı bir İstihbarat Teşkilâtı kurmaya, bu düşünce ile karar verdim. İşte düşmanlarımın Jurnalcilik dedikleri teşkilât budur." ifadeleri ile bu teşkilâta neden ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir.

Bu istihbarat teşkilatı sayesinde maddi ve mânevi fesatçıları tespit ederek ülke içerisindeki faaliyetlerini bertaraf etti.

Sultan, Başkent'ten ülkenin en ücra köşesine kadar istihbarat ağını mükemmel denecek şekilde yaymıştı. Bunun sayesinde ülkede olup bitenlerin hepsini takip ediyor, biliyordu. Ve bu teşkilatın paralarını bizzat kesesinden harcıyordu. Nimetin, ihsanın, kısaca menfaatin arkası kesilirse şebekenin gevşeyeceğini, hatta dağılacağı ve arzulanan nimetlerin son bulacağı muhakkak idi.

Sultan Abdülhamid, casusluğun kötüye de kullanılabileceğini iyi bilmekte ve aldatici haberlerin doğru haberlerden ayırılmasını istemektedir.

Fethi Okyar'a anlatımında;

"Jurnal bir hadisenin izahıdır, yani raporudur, fezlekedir, layihadır, izahnamedir. Bunlardan müstağni, bunlara ihtiyaç hissetmeyen hükümdar, devlet ve devlet adamı tasavvur edilebilir mi? Haber alamayacak da kararını hayalinden mi verecektir? Yanlışlıklar, hatalar, hatta haksızlıklar olabilir ve olmuştur. Fakat ben, her şeyi öğrenmek mevkiinde ve zaruretinde idim. Jurnal verenler içinde bugün onları tel'in edenler ve imha etmeye çalışanlar vardır ve çoktur.

Neden bunlar içinde, sizin bugün söylediklerinizi o gün söyleyenler çıkmamıştır? Bunu hiç düşündünüz mü beyfendi oğlum? Bugün neden bu jurnaller teker teker neşredilmiyor? İmza sahiplerinin milletçe malum olmasından mı endişe ediliyor? Mert İnsanların ahlak ve meşrebi zamanın tahavvülü ile değişmez. Sabit kalır. Hatta ve nisyan da beşer içindir. Düşününüz ki, Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, muhtelif din, ırk, millet, cins-ü mezhebin asırlardır kaynaşmaması kazanıdır. Her yerde olanları, devletin resmi hüviyeti içinde öğrenmek mümkün değildir. Başta olan, en yakın muhitinde cereyan edenden haber alamıyor. Amcam Sultan Aziz'in kanlı akıbeti bunun misali değil midir? Yanıbaşında, Sadrazam ve Seraskeri'nin (Harbiye Nazırı'nın) tertip eyledikleri suikasttan haberdar olamamıştır." Başka bir zamanda; "Bana verilen hiçbir jurnal atılmamış, yakılmamıştır. Muntazaman tasnif ve muhafaza edilmiştir. Hepsisi milletin önüne konulursa çok istifadeli ve ibretli olur." demiştir.¹⁴

II. Abdülhamid'in teşkilât kadrosundan beklediği diğer bir husus, kendi tahtına yönelik komploları ortaya çıkarmaktı. Onun bu yolda yürüttüğü operasyonlar, sadece imparatorluğun içinde yapılmamış, Avrupa'da kendisine karşı gruplaşan Jön Türklerin bulunduğu Paris, Londra, Brüksel, Cenevre ve Kahire gibi şehirleri de kapsamıştır.

Abdülhamid'in 33 yıllık yönetimine, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Makedonya'da başlattığı hareket sonunda, 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet'in ilânı ile son verilecektir. İttihat ve Terakki yönetimi, ihtilâlden hemen sonra Yıldız İstihbarat Teşkilâtı'nı ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. Meclisi Vükelâ (Bakanlar Kurulu)'nın, Teşkilât'ın kaldırılmasına dair 29 Temmuz 1908 tarihli kararname ile Yıldız İstihbarat Teşkilâtı'nın faaliyetlerine son verilmiştir.

¹⁴ Okyar, F. *Üç Devirde Bir Adam*. S:78-79

II. Abdülhamid, hayatının yaklaşık son 6 yılını Üsküdar'da bulunan Beylerbeyi sarayında geçirdi. 31 Mart 1909 tarihinde İstanbul'da patlak veren irtica hareketlerinin baş sorumlusu olarak görülen II. Abdülhamid, Meclis-i Umumi-i Milli'nin Kararnamesi gereği 27 Nisan 1909 tarihinde tahttan indirilerek yerine V. Mehmed Reşad (1909–1918) geçirildi. Hareket Ordusu Komutanı Mahmut Şevket Paşa, eski padişahın Selanik'e gönderilmesini kararlaştırdı ve baş muhafızlığına da Fethi Bey'i (Okyar) atadı.¹⁵

Abdülhamid'in hallinden sonra Yıldız İstihbarat Teşkilâtı'na ait olan yüz binlerce rapor (jurnal) saraydan alınarak, İttihad ve Terakki'nin önde gelenlerinin teklif ve kararları doğrultusunda Harbiye Nezareti'nin avlusunda yakılmıştır.¹⁶

Günümüzde güçlü istihbarat teşkilatlarının ehemmiyeti daha da iyi anlaşılmaktadır. Bazı tarihçiler, Sultan Abdülhamid'in kurduğu gizli teşkilatın günümüz CIA'sından da daha güçlü olduğunu ve CIA'nın bu konuda araştırmaları olduğu bildirilmiştir.

2.2.2 Enver Paşa ve Teşkilâtı Mahsûsa (1913-1918)

XIX. yüzyıl sonlarında, Osmanlı Devleti'ne karşı ayrılıkçı hareketlerin yoğunluk kazanması ve isyanların genişlemesi, istihbarat ve espionaj çabalarını da artırmıştır.

Balkan Savaşı (1912-1913)' nın sonuna kadar, Osmanlı Devleti'nde geniş olarak istihbarat yapan gizli bir teşkilâta rastlanılmamaktadır. Balkan Savaşı'nın getirdiği kötü sonuçlardan sonra, Osmanlı İmparatorluğu gibi üç kıtaya hükmetmiş, çeşitli ırk ve mezhepte çeşitli milletleri idare etmiş bir devlet için gizli modern bir İstihbarat Teşkilâtı'na mutlak surette ihtiyaç olduğu artık anlaşılmıştır. Böyle bir teşkilâta sahip olma zarureti düşünen, Harbiye Nazırı Enver Paşa olmuştur. İşte Enver Paşa tarafından, Osmanlı Devleti'nin siyasî birliğinin korunmasını sağlamak, ayrılıkçı hareketleri önlemek ve yabancı devletlerin Orta Doğu'daki istihbarat ve gerilla faaliyetlerine karşı koymak amacıyla kurulan İstihbarat Teşkilatı'na, "Teşkilâtı

¹⁵ Okyar, F. a.g.e. s:37-43

¹⁶ İlter, E. a.g.e. (2002). s:249

Mahsûsa” veya “Umûru Şarkiye Dairesi” adı verilmiştir. Teşkilatı Mahsusa, modern anlamda ilk Türk gizli servsidir.

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) arşiv belgelerine göre yapılan bir çalışmada, Teşkilâtı Mahsûsa'nın 17 Kasım 1913 tarihinde resmî olarak kurulduğu anlaşılmaktadır. Teşkilât'ın ilk başkanının Kurmay Binbaşı (bilâhare Yarbay) Süleyman Askerî Bey, ikinci başkanının Ali Bey Başhampa ve son başkanının da Hüsamettin Ertürk olduğu bilinmektedir.

2.2.3 Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti ve İlk Yapılanma Çalışmaları

İstihbarat faaliyetlerindeki branşların, ayrı ayrı ihtisas ve kabiliyet isteyen, yalnız savaş halinde değil, barış döneminde de sürekli çalışmayı gerektiren işler olduğu, Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti' nin kurulmasına rastlayan dönemde meydana çıkmış bir gerçek tir. Avrupa' nın belli başlı merkezlerinde, Berlin, Paris ve Londra'da Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)'ndan çok önceleri yerleştirilmiş Espiyonaj yuvalarının nasıl çalıştıkları, gizli servislerin bu yuvaları ve ajanları keşfetmek hususundaki gayretleri, Espiyonaj ve Kontr Espiyonaj konularında yayınlanmış kitaplarda ve hatıralarda anlatılmaktadır. Diğer taraftan, özel teşkilâtlara sahip olan ülkeler, bunları devrin ihtiyaçlarına göre bir düzene sokmaya çalışırken, böyle bir teşkilâtı bulunmayan ülkeler de yeniden kurmaya başladılar.

Modern devletlerin istihbarat konusunda geliştirdikleri metotları ve teknik alandaki ilerlemeleri göz önüne alan Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk), bir taraftan genç Cumhuriyet'e yönelik yabancı devletlerin Espiyonaj çalışmalarını, hanedan mensupları ve taraftarları ile yıkıcı ve bölücü (Ermenilik, Rumluk, Kürtçülük, Komünizm, rejim aleyhtarlığı vb.) odakların faaliyetlerini önlemek, diğer taraftan yapılan ve yapılacak olan inkılâp hareketleri ile rejimi kollamak ve korumak amacıyla, “Bu böyle olmaz, muasır devletlerde olduğu gibi biz de modern bir istihbarat teşekkülü kurmak mecburiyetindeyiz.” ifadeleri ile teşkilâtın lüzumuna işaret ediyordu.

I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın istihbarat faaliyetlerini yöneten, Polonya asıllı General Oberst Walter Nikolai tarafından eğitilen ve başta Almanya olmak üzere çeşitli

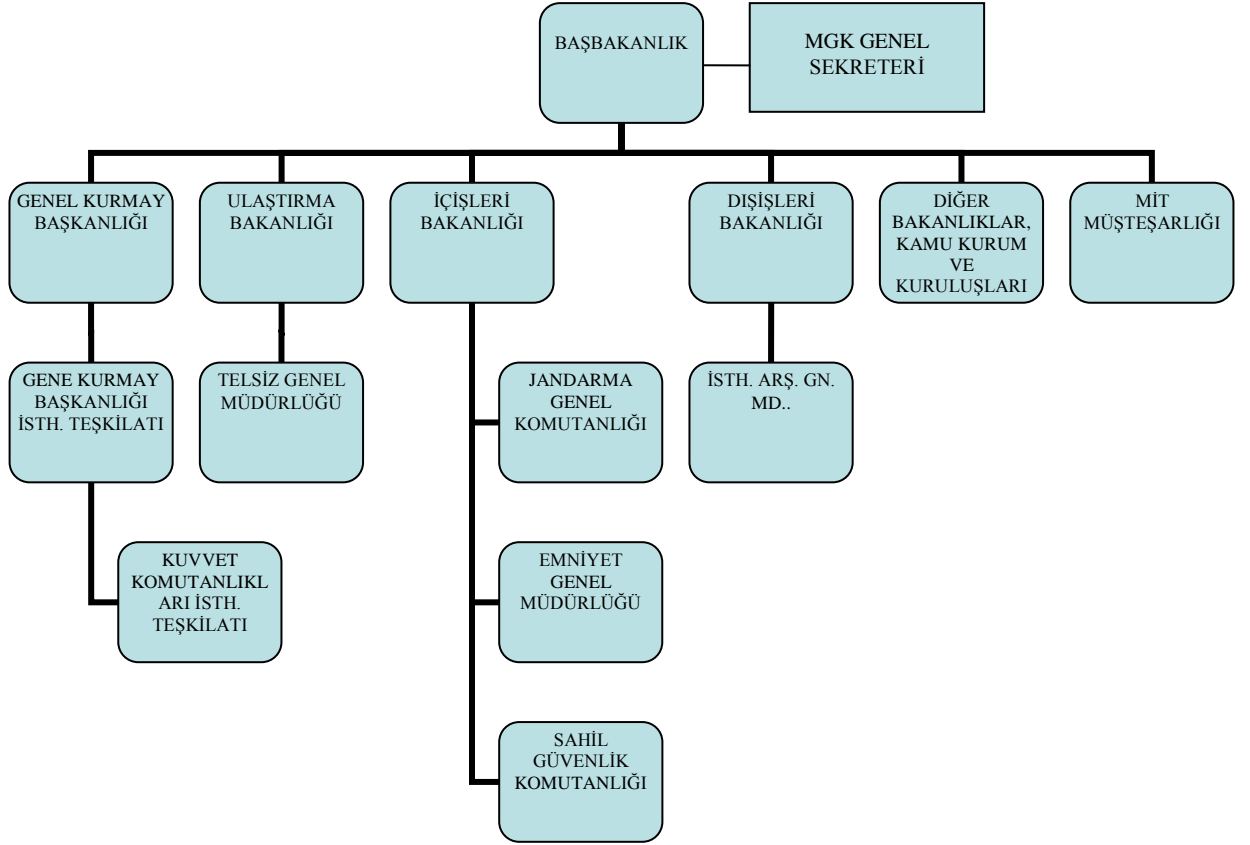
Avrupa ülkelerinde eğitimlerini tamamlayan personelin Türkiye'ye dönmesinden sonra, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın 6 Ocak 1927 tarihli yazılı emri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk istihbarat ve İKK örgütü olan Milli Amele Hizmeti (MAH) adlı örgüt kurulmuştur. Bu örgüt daha sonra yerini Milli İstihbarat Teşkilatı'na bırakmıştır.

2.3 Türk İstihbarat Kuruluşları

Türkiye'de kendi çalışma alanlarına giren konularda istihbarat toplayan farklı kurumların bünyesinde pek çok daire ve özel birim bulunmaktadır. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), iç ve dış istihbarattan sorumludur. İç güvenlikle ilgili olarak emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ve Jandarma Genel Komutanlığı istihbarat toplarken, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları daha çok askeri istihbarat ve sinyal istihbaratı toplamaktadır.¹⁷

Ulusal güvenliği sağlamaya yönelik olarak çeşitli kanunlarımızda yer alan hususlar incelendiğinde, ulusal seviyede istihbaratı üretmekten sorumlu istihbarat sisteminin aşağıdaki gibi olduğu değerlendirilmektedir.

¹⁷ Yılmaz S. (2006). *a.g.e.* S:371

Şekil.2. T.C. Devlet İstihbarat Sistemi

Kaynak: Yılmaz, S. (2006) Güvenlik ve İstihbarat

2.3.1 Milli İstihbarata Teşkilatı (MİT)

Millî İstihbarat Teşkilatı, Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğüne, anayasal düzenine, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine ve millî gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan gelecek mevcut ve muhtemel tehditler hakkında bilgi toplamak, önlem almak ve gerekli durumlarda ilgili makamları uyarmakla görevli teşkilâttir.

Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) 2937 sayılı “Devlet İstihbarat Hizmetleri ve İstihbarat Teşkilatı Kanunu’na göre kurulmuştur. 2937 sayılı kanun, devlet istihbarat faaliyetlerinde tek kanundur. Bu kanun, devlet istihbaratının üretimi ve kullanılması ile Millî İstihbarat Teşkilatı’nın kuruluş, görev ve faaliyetlerine ait esas ve usulleri düzenlemektedir.

MİT kuruluşundan bu yana Başbakanlık' a bağlıdır. 2937 sayılı Yasa ile Teşkilatın kuruluşu ve ana görevleri genel hatlarıyla belirlenmiş; birimlerin sayısı, adları, ayrıntılı görevleri ve iç örgütlenme ile ilgili diğer hususlar Başbakanın onaylayacağı gizli yönetmeliklere bırakılmak suretiyle, hem gizlilik sağlanmış, hem de değişken koşullarda hızlı hareket edebilme olanağına kavuşulmuştur.

Bu kanuna göre Milli İstihbarat Teşkilatı'nın görevleri özetle aşağıdaki gibi belirlenmiştir:¹⁸

- Ulusal güvenlik istihbaratını devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak.
- Devletin ulusal güvenlik politikası ile ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, MGK Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak.
- Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak.
- Genelkurmay Başkanlığı'nca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığı'na ulaştırmak.
- Milli Güvenlik Kurulu'nda belirlenecek diğer görevleri yapmak.

Devlet çapında güvenli bir istihbaratın sağlanabilmesi ve ilgili makamlara tam ve sağlıklı bilgi verilebilmesi için, MİT'in kamu kurum ve kuruluşları ile kamu hizmeti veren kuruluşlarda mevcut bulunan bilgi işlem merkezleri ile arşivlerden yararlanabilmesi, sorumlu kişilerle doğrudan ilişki kurarak koordinasyon yöntemleri uygulayabilmesi ve gerekli dokümanları alabilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle MİT; Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile bu kuruluşların yöneticileri ve istihbarat hizmetlerinden sorumlu kişileriyle istihbaratın tevcihi, istihbarat ve istihbarata karşı koyma konularında doğrudan ilişki kurmaya, uygun koordinasyon yöntemlerini uygulamaya, bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu

¹⁸ <http://www.mit.gov.tr/g-gorev.html> (Erişim:15.03.2010)

hizmeti veren kuruluşlara ait arşivlerden ve elektronik bilgi işlem merkezlerinden kendi görev sahasına giren konularda yararlanmaya yetkilidir.¹⁹

Bunlarla birlikte MİT mensupları, 2937 sayılı Kanunda belirtilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında genel zabıtaya tanınan hak ve yetkileri, tesis ve mensupların korunması ile K/Esp. Konularında kullanabilmektedir.

MİT'in görevlerini gerektiği gibi yerine getirebilmesi için Bakanlıklar ve diğer kamu kuruluşları da;²⁰

- Görevlerinin gerektirdiği istihbaratı oluşturmak,
- MİT tarafından istenecek haber ve istihbaratı elde etmek,
- İstihbarata karşı koymak,
- Elde ettikleri milli güvenliğe ilişkin haber ve istihbaratı anında MİT'e ulaştırmakla görevlidir.

İstihbarat kuruluşları arasındaki ilişkiler, söz konusu kuruluşların yasal görev sınırları, ulusal çıkarlar ve siyasi otoritenin kararları çerçevesinde şekillenmektedir. MİT' de bu çerçevede Türkiye çıkarlarının gerekli kıldığı ihtiyaçlara göre diğer ülkelerin istihbarat kuruluşları ile ilişki kurabilmektedir.

2.3.2 Genel Kurmay Başkanlığı (GEN-KUR)

1324 Sayılı Genelkurmay Başkanlığı Görev ve Yetkilerine dair kanun gereği, askeri istihbaratın üretilmesi Genelkurmay Başkanlığı'nın yetki ve sorumluluğundadır.

Genelkurmay Başkanlığına bağlı, Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı vardır. Adından da anlaşılacağı üzere Askeri İstihbarat Teşkilatıdır. Bu teşkilatın görevi, başka devletlerin tüm askeri güçleri hakkında açık ve kapalı metotlarla bilgi toplamak istihbarat yapmaktır.²¹

¹⁹ <http://www.mit.gov.tr/g-yetki.html> (Erişim: 10.03.2010)

²⁰ <http://www.mit.gov.tr/g-devlet.html> (Erişim:10.03.2010)

²¹ Tezsever, S.(1999). *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*. s:161

Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı daha çok dış askeri istihbarata yönelik olarak, Kuvvet Komutanlıkları İstihbarat Başkanlıkları ise kendi alanlarında gerekli istihbarat faaliyetlerini yerine getirecek şekilde yapılanmıştır.²²

2.3.2.1 Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK)

KKK, TSK'nin bir unsuru olarak, yurdun ve anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin korunması ve kollanması ile ilgili kendisine verilen görevleri yerine getirmektir. Genel olarak görevleri üç başlıkta toplanabilir;²³

1. Dış tehditlere yönelik görev ve sorumlulukları:

- a. Savaşı önlemek için etkili ve caydırıcı bir Kara Gücü'nü oluşturmak ve idame ettirmek,
- b. Ülke topraklarını savunmak,
- c. Milli sınırların güvenliğini sağlamak,
- d. İttifak üyelerine yönelik tehditlere karşı veya oluşturulacak koalisyonlar içerisinde çok uluslu ortamlarda gerektiğinde kuvvet kullanmaya hazır olmak.

2. İç istikrarın sağlanmasında görev ve sorumlulukları: İlgili yasalarda yer alan hükümler çerçevesinde; kamu kurum ve kuruluşları, hükümet dışı ve özel teşkilatlarla müştereken, aşağıda belirtilen görevleri yapmaktır.

- a. Terörle mücadele,
- b. Toplumsal olaylarda asayişin ve güvenliğin sağlanması,
- c. Doğal ve suni afetlerde yardım,
- d. Kara Kuvvetlerini tanıtmak ve toplumla Kara Kuvvetleri arasındaki bağı güçlendirmek,

3. Uluslararası istikrarın sağlanması ile ilgili görevler:

- a. Barışa destek harekâtı görevleri,
- b. Dost ve müttefik ülkelere askerî yardım,
- c. Silahsızlanma ve silahların kontrolü

²² <http://www.tsk.tr/> (Erişim:15.03.2010)

²³ <http://www.kkk.tsk.tr/> (Erişim:15.03.2010)

2.3.2.2 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (DKK)

DKK' nın görevi ülkenin denizden gelecek tehditlere karşı savunulması ile deniz alaka ve menfaatlerinin korunması ve kollanmasıdır. Bu genel çerçevede;²⁴

Barış döneminde;

- Ulusal çıkarların gerektirdiği denizlerde sancak ve varlık göstermek,
- Gerektiğinde barışı desteklemek, insani yardım ve arama-kurtarma hareketına katılmak,
- Terörizm, uyuşturucu madde ve diğer kaçakçılık faaliyetlerine karşı yapılan harekatta güvenlik güçleri, müttefik kuvvetler ve gerektiğinde hükümet dışı organizasyonlar ile işbirliğinde bulunmak,
- Münhasır ekonomik bölge içerisinde ulusal çıkarların ve deniz çevresinin korunmasında Sahil Güvenlik Komutanlığı ile işbirliği yapmak,

Kriz döneminde ve savaşta, yukarıdaki görevlere ilave olarak;

- Stratejik caydırıcılık sağlamak,
- Krizlerde uygulanacak askeri tedbirleri almak,
- Deniz kontrolünü sağlamak,
- İttifak ve gerektiğinde koalisyon hareketına katılmaktır.

Bu görevi başarabilmek için Türk Deniz Kuvvetleri dört Ana Ast Komutanlık ile organize edilmiştir. Bunlar;

- Donanma Komutanlığı
- Kuzey Deniz Saha Komutanlığı
- Güney Deniz Saha Komutanlığı
- Deniz Eğitim ve Öğretim Komutanlığıdır.

2.3.2.3 Hava Kuvvetleri Komutanlığı (HKK)

Türk Hava Kuvvetlerinin görevi, ülke bütünlüğünü, milli hak ve menfaatlerimizin korunmasını sağlamak maksadıyla, barıştan itibaren genel harbe kadar farklı özellikler gösteren yelpaze içindeki görevleri icra etmektir.

²⁴ <http://www.dzkk.tsk.tr/turkce/gorevi.php> (Erişim: 15.03.2010)

Bu kapsamda kurumun görevleri;²⁵

- İnsani Yardım Harekatı,
- Krizlere Karşı Koyma,
- Barışı Tesis ve Koruma Harekatı,
- Düşük Yoğunluklu Çatışma,
- Genel Çatışma (Harp) Görevleridir.

Türk Hava Kuvvetleri, tüm plan ve hazırlıklarını bu yelpazede yer alan görevleri etkinlikle yerine getirecek şekilde geliştirmektedir. Tüm bu çalışmalar Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı olarak yürütülmektedir. Yine gerektiği durumlarda askeri istihbaratın sağlanması ve edinilen bilgilerin MİT'e iletilmesi de çalışmaları arasındadır.

Askeri istihbaratla diğer istihbarat birimleri arasında mücadele olduğu gibi TSK'nın içindeki istihbarat birimleri arasında da sıkıntılar vardır. GEN-KUR istihbarat bunlar içinde en etkilisidir. Pek az insanın amaçlarından ve araçlarından haberdar olduğu Psikolojik Harekât Birimleri, Özel Kuvvetler Komutanlığı gibi birimler vardır. Ülke üzerindeki derin senaryoların bir kısmının buralardan yönetildiğini düşünenler az değildir.

2.3.3 Dışişleri Bakanlığı

Dışişleri Bakanlığı, öncelikle hükümet tarafından tayin ve tespit edilen esaslara görevi dış politikayı uygulamak ve Türkiye'nin uluslararası kuruluşlar ile ilişkilerini yürütmekle görevlidir.²⁶

Bununla birlikte yurtdışı istihbarat temin etme ve üretme yetki ve sorumluluğu, 4900 sayılı dışişleri Bakanlığı Kanunu'na göre Dışişleri Bakanlığı'na verilmiştir.

²⁵ <http://www.hvkk.tsk.tr/> (Erişim:15.03.2010)

²⁶ Yılmaz S. (2006). *a.g.e.* s:354

Dışışleri Bakanlığı, yabancı ülkelerle dış ilişkileri ulusal çıkarlara en uygun bir şekilde yürütebilmek için bu istihbarata ihtiyaç duyar. Aynı zamanda tüm sivil ve askeri örgütlerin yabancı ülkeler hakkında ihtiyaç duyduğu istihbaratı da toplar. Bu amaçla 1980 yılında Dışışleri Bakanlığı İstihbarat Araştırma Dairesi kurulmuştur.²⁷

Dışışleri Bakanlığı'nın ana görevleri arasında dış ülkelerdeki ve dış dünyadaki siyasi gelişmeler konusunda ilgili kurumlara bilgi aktarmak da yer almaktadır.

2.3.4 İçişleri Bakanlığı

Türk Kamu Yönetimi içinde köklü bir yeri bulunan İçişleri Bakanlığı, Gerek Osmanlı Devleti ve gerekse Cumhuriyet döneminde değişen şartlara göre kendisini yenileyerek, Türk Devlet ve toplum hayatında önemli vazifeleri üstlenmiş ve bunları günümüze kadar yüz akıyla yerine getirmiş bakanlıklardan birisidir.

Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişlerine bağlı olarak görev yapmaktadır. Bu kurumların denetimi de yine Bakanlık tarafından yapılmaktadır.

Yurdun iç güvenliğini ve asayişini sağlamak, kamu düzenini korumak, illerin genel idaresini düzenlemek, mahalli idareler üzerinde merkezi idare adına vesayet makamı olarak nezarete bulunmak ve bu idarelerin gelişmelerine yardımcı olmak, halkın nüfus ve vatandaşlık işlemlerini yerine getirmek, muhtemel savaş ve tabii afetler konularında sivil savunma hizmetlerini yürütmekle görevli Bakanlık, üstlenmiş olduğu bu çok önemli görevleri merkez ve taşra teşkilatları marifetiyle yerine getirmektedir.

İçişleri Bakanlığının temeli Sadrazam Kethüdalığının kuruluşu ile atılmıştır. Tanzimat öncesi Devlet Teşkilatında yer alan Sadrazam Kethüdalığı, zamanla önem kazanmış ve çeşitli değişikliklerden sonra bu günkü İçişleri Bakanlığının vücut bulmasına esas teşkil etmiştir.

²⁷ Tezsever, S. (1999). *a.g.e.* s:159

Cumhuriyet döneminde ihtiyaç hasıl oldukça Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı yapısında değişiklikler yapılarak günün ihtiyaç ve gereklerine uyum sağlanmış ve Bakanlık nihayet bugünkü düzeyine gelmiştir. Bakanlık bugünkü teşkilat yapısına 1983 yılı sonunda yapılan düzenleme ile kavuşmuş ve 14 Şubat 1985 tarihinde çıkarılan 3152 sayılı Kanun ile bu yeni yapıya süreklilik kazandırılmıştır.²⁸

2.3.4.1 Emniyet Genel Müdürlüğü

İstihbarat odaklarından biriside sivil otoriteye bağlı Emniyet'tir. Türkiye'deki bütün illerde ve bazı ilçelerde örgütlenmiş olan Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı istihbarat birimi vardır.²⁹ Emniyet istihbaratı son yıllarda teknik donanım ve personel açısından kendisini yenilemiştir.

EGM, bünyesindeki İstihbarat Daire Başkanlığı aracılığı ile ülke içi istihbarat çalışmalarında bulunmaktadır. EGM İstihbarat Daire Başkanlığı, güvenlik hizmetinin bir gereği olarak istihbarat yapan, bilgi toplayan ve bu bilgileri değerlendiren daire başkanlığı, merkez ve taşra birimleri ile birlikte EGM'nin görev alanına giren her konuda istihbarat yapmaktadır. EGM teşkilatı içerisindeki diğer istihbarat ile ilgili birimler ise şunlardır:³⁰

- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
- Terörle Mücadele Dairesi
- İl emniyet Müdürlükleri bünyesindeki istihbarat şube müdürlükleri

Emniyet İstihbarat birimleri, kamu güvenliğinin sürekliliğinin sağlanması amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Bu faaliyetlerin özünde, hukukilik, güvenilirlik, objektiflik, hesap verilebilirlik, meşruiyet ve toplumsal destek bulunmaktadır.

Bu kapsamda teşkilat; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayişini sağlamak üzere, ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde

²⁸ <http://www.icisleri.gov.tr/> (Erişim:20.03.2010)

²⁹ Tezsever, S. (1999). *a.g.e.* s:138

³⁰ <http://www.egm.gov.tr/> (Erişim:20.03.2010)

bulunmakla yükümlüdür. Bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştırır. Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapar.

Teşkilat görevlerini yerine getirmek üzere bilgi çağının gerekleri karşısında teknolojik imkânları en üst düzeyde kullanmaktadır.

2.3.4.2 Jandarma Genel Komutanlığı

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı Bakana karşı sorumludur. Jandarma'nın genel olarak görev ve sorumluluk alanı; polis görev sahası dışı olup, bu alanlar İl ve İlçe belediye sınırları dışında kalan yerler ile polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir. Jandarma bu yerlerde; emniyet ve asayişin sağlanmasından sorumludur.

Jandarmanın sorumluluk alanı Türkiye yüzölçümünün % 92'sini kapsamaktadır. 2803 Sayılı "Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu" gereğince Jandarmanın Görevleri; Mülki, Adli, Askeri ve Diğer Görevler olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır.³¹

Mülki Görevleri:

Genelde emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak için suç işlenmesini önleyici faaliyetleri kapsar. Kaçakçılığın men, takip ve tahkiki ile ceza infaz kurum ve tutukevlerinin dış koruması görevleri de bu kapsamdadır.

Adli Görevleri:

Suçların işlenmesini müteakip suç ve suçluların ortaya çıkarılması, yakalanması ve suç delilleri ile birlikte adli makamlara intikal ettirilmesidir.

³¹ <http://www.jandarma.tsk.tr/> (Erişim:25.03.2010)

Askeri Görevleri:

Askeri kanun ve nizamların gereği olan görevlerle, Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri kapsar.

Diğer Görevler:

Mülki, Adli ve Askeri Görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı hükümet kararlarıyla verilen görevlerdir.

Bu görevlerin tam anlamıyla sağlanabilmesi amacı ile bünyesinde JİT veya JİTEM denilen uzunca süre yasal altyapısı olmadığı için inkâr edilen, ancak son yıllarda varlığı kabul edilmeye başlanan Jandarma İstihbarat birimi yer almaktadır.

Bu birim kapsamında sivillerin takip ve tarassudu jandarma eliyle yapılmaktadır. Yol kontrollerinden trafik denetimlerine, hava alanlarına, sivil yönetimlere terk edilmemiş kentsel alanlara kadar askeri denetim Jandarma tarafından yapılmaktadır.

2.3.4.3 Sahil Güvenlik Komutanlığı

1960'lı yılların başlarından itibaren dünya güvenlik ortamında gözlenen değişiklikler, Türkiye'nin jeo-stratejik konumu, kıyıların uzunluğu, denizci bir millet ve denizci bir devlet olma gereğinin dikkate alınması, yeni ve profesyonel bir Sahil Güvenlik Komutanlığına olan ihtiyacı ortaya çıkartmıştır. Diğer taraftan, bazı Bakanlıkların karasuları ve deniz ile ilgili hizmetlerinde, kanunlarla çıkarılan çeşitli yasakları uygulayacak yeterli güvenlik güçlerinin bulunmaması da göz önünde bulundurularak, 1967 yılından itibaren Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulması çalışmalarına hız verilmiştir.

Bu çerçevede yapılan çalışmalar sonucunda, 09 TEMMUZ 1982 tarihinde 2692 sayılı Kanun kabul edilmiş ve 13 TEMMUZ 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuştur. Sahil Güvenlik Komutanlığı 01 EYLÜL 1982 tarihinden itibaren fiilen göreve başlamış ancak 2692 sayılı Kanunun birinci geçici madde hükmüne göre 1985 yılına kadar Jandarma Genel Komutanlığına bağlı olarak görev yapması kabul edilmiştir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı hizmet yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı silahlı bir kuvvet olarak, ülkemizin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, Boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, münhasır ekonomik bölgesi ile ulusal ve uluslar arası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimimiz altında bulunan tüm deniz alanlarında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Denizlerimizde genel kolluk kuvveti olarak görev ve yetkilere sahip olan Sahil Güvenlik Komutanlığı'na 2692 sayılı yasa ile tevdi edilen başlıca görevler şunlardır:³²

- Sahil ve karasularımızı korumak, güvenliğini sağlamak,
- Denizlerimizde can ve mal emniyetini sağlamak,
- Deniz ve kıyılarda görülecek başıboş mayın, patlayıcı madde ve şüpheli cisimler için gerekli tedbirleri alarak, ilgili makamlara iletmek,
- Deniz seyir yardımcılarının çalışma durumlarını izlemek, görülen aksaklıkları ilgili makamlara iletmek,
- Karasularımıza giren mültecileri, yanlarında bulunabilecek silah ve mühimmattan arındırmak ve bunları ilgili makamlara teslim etmek,
- Deniz yolu ile yapılan her türlü kaçakçılık eylemine engel olmak,
- Gemi ve deniz araçlarının telsiz, sağlık, pasaport, demirleme, bağlama, avlanma, dalgıçlık ve bayrak çekme ile ilgili kanunlarda belirtilen hükümlere aykırı eylemlerini önlemek,
- Su ürünleri avcılığını denetlemek,Deniz kirliliğini önlemek maksadıyla denetimler yapmak,
- Su altı dalışlarını denetleyerek, eski eser kaçakçılığına engel olmak,
- Türk arama kurtarma sahasında, uluslararası arama ve kurtarma sözleşmesi ile ulusal arama kurtarma yönetmeliğinde belirtilen esaslar dahilinde arama kurtarma görevlerini yerine getirmek,
- Yat turizmi faaliyetlerini denetlemek,
- Emredildiğinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrinde ülke savunmasına katkıda bulunmaktır.

³² <http://www.sgk.tsk.tr/> (Erişim:15.03.2010)

3. TÜRKİYE'DE İSTİHBARATIN YASAL DAYANAĞI

İstihbarat ve ulusal güvenlik sistemlerinin yapısı; her devletin coğrafyası, jeopolitik konumu, anayasal düzeni ve sosyal yapısına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Türkiye'de bu özel sistem, 1982 Anayasası'nın 117. ve 118. maddesi, bu maddelere ilişkin Ekim 2001 yılı değişikliği ile ona uyularak çıkarılan 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel sekreterliği (MGK GS) Kanunu ile oluşturulmuştur.

Anayasanın 118. maddesine göre ulusal güvenlik sisteminin karar alma mekanizmasının zirvesinde; yasama ve yürütmeye ilişkin görevleri de bulunan Cumhurbaşkanı'nın başkanlık ettiği Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve Bakanlar Kurulu yer almaktadır.

Türkiye'de yasal olarak, Milli İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı ve Dış İşleri Bakanlığı farklı alanlarda, farklı düzeyde istihbarat üretmektedirler. Ancak bu kurumların iktidarla ilişkileri, ideolojik bakışları, bürokratik yapılarındaki tayin terfi sistemleri personeli ve yaklaşımlarını görevlerinden ve profesyonellikten uzaklaştırabilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak imkanlarını ve enerjilerini çoğunlukla rakip olarak gördükleri kurumları izlemeye ve onu faka bastırmaya ayırmaktadırlar.

İstihbarat ile ilgili hizmetleri genel olarak 2937 sayılı Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu ile verilmektedir. Bu Kanunun amacı; Devlet İstihbaratının istihsalı ve kullanılması ile Milli İstihbarat Teşkilatının kuruluş, görev ve faaliyetlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir

3.1 Dışişleri Bakanlığı

Dışişleri Bakanlığı, günlük dış politikayı yürütmekte ve Türkiye'nin uluslararası ilişkileriyle ilgili konularda en önemli uzmanlık kaynağı olarak hizmet vermektedir. Başbakan, dış politikanın oluşturulması sürecinde en önemli siyasi aktördür ama

Başbakan'ın ülkesinin dünyayla ilişkilerini şekillendirmeye yönelik katkısı ve etkisi onun dış politikaya olan ilgisine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Dışişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 13.12.1983 tarihli ve 177 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile belirlenmiş bu kararname, 8.6.1984 tarihli ve 206 Sayılı Kanun Hükmü ve 23.12.1991 tarihli ve 474 Sayılı Kanun Hükmü ile Kararname Değiştirilerek Kabul edilmiş ve 24.01.1992 tarihli ve 480 Sayılı Kanun Hükmünde ise Kararnamenin 28. ve 29. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Bakanlığın istihbarat alanındaki çalışmaları ilgili Kararname'nin 10. maddesinin (iii) bendinde de belirtildiği gibi İstihbarat ve Araştırma Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir. İlgili düzenlemede, Dışişleri Bakanlığı İstihbarat ve Araştırma Genel Müdürlüğü'nün "Türkiye aleyhindeki faaliyetler hakkında bilgi toplamak, değerlendirmek, araştırma ve incelemeleri yürütmek" ile görevli olduğu belirtilmektedir.

3.2 Genelkurmay Başkanlığı

Silahlı Kuvvetler, Türk Dış Politikasının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde önemli bir aktördür. Milli Güvenlik Kurulu üyelerinin yarısı komutanlardan oluşur. Silahlı Kuvvetler özellikle, bölücü terör ile mücadeleye ve Irak'ın Kuzeyi ile ilgili kararların alınması gibi iç ve dış güvenlikle ilgili konularda lider rol oynamaktadır.

Başkanlığın görevleri 31/07/1970 tarihli ve 1324 sayılı kanun maddeleri ile belirlenmiştir.

3.3 Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve MGK Genel Sekreterliği

2945 sayılı yasaya göre Milli Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri bakanları, Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri komutanları ve Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşmaktaydı. Kanunla ayrıca Başbakan'a bağlı MGK Genel Sekreterliği (MGK GS) kuruldu.¹

¹ Yılmaz S. (2006) *a.g.e.* s:349

Anayasanın 118. maddesi ve 2945 sayılı kanun esaslarına göre MGK; devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusunda görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirmek ile görevlendirilmiştir.

2937 sayılı kanunun (5).maddesinin (b) fıkrasında, bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları milli güvenliğe ilişkin haber ve istihbaratı anında MİT'e ulaştırmakla sorumlu tutulmuştur. MİT ise, kendisine gelen milli güvenlik ile ilgili istihbaratı MGK GS'ne iletmekle görevlendirilmiştir. MGK GS, istihbaratın en üst düzeyde değerlendiricisi olarak, dış politikanın oluşturulmasında ve uygulanmasında görünürde ön plana çıkmaktaydı.

MGK GS kendisi istihbarat üretemeyen ancak, Türkiye'deki diğer bütün istihbarat örgütleri tarafından toplanan bilginin temel değerlendiricisi konumunda bir kurum görünümünde olmakla birlikte pratikte bu sistem işlememiştir.

Son yıllarda Türkiye'de, ulusal (milli) güvenlik kavramı, MGK ve MGK GS'nin ülkenin demokratikleşme sürecine ayak bağı olduğu, milletin refahı için atılması gereken adımların önünde engel teşkil ettiği gerekçesiyle tartışmaya açıldı. Bu tartışmalar, özellikle Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB adaylık sürecinin başlaması için bir koşul gibi dayatılması ile de ivme kazandı.

Yaşanan tartışmalar zaman içerisinde MGK'nın yapısında ve çalışma esaslarında değişikliklere sebep olmuştur. Son olarak 2003 yılı içerisinde 2945 sayılı kanunda yapılan değişiklikler neticesinde MGK ve MGK GS'nin mevcut yapısı büyük ölçüde değiştirilmiştir.

3.4 Milli İstihbarat Teşkilatı

Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından elde edilen istihbaratı Milli Güvenlik Kurulu Sekreterliği ile gerekli diğer kuruluşlara sunulmaktadır. Bununla birlikte teşkilat, devletin ulusal güvenlik politikası ile ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ile ilgili bakanlıkların istek ve ihtiyacını karşılar.

Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından elde edilen istihbaratın hangi makamlara sunulacağı 2937 sayılı kanunun 4. maddesinde belirlenmiştir. Diğer taraftan 6.maddede MİT'in yetkileri belirlenmiştir. Buna göre;²

a. Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu hizmeti veren kuruluşların yöneticileri ve istihbarat hizmetlerinden sorumlu kişileri ile istihbaratın tevcihi, istihbaratın ve istihbarata karşı koyma konularında doğrudan ilişki kurabilir, uygun koordinasyon yöntemlerini uygulayabilir.

b. Bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu hizmeti veren kuruluşlara ait arşivlerden, elektronik bilgi işlem merkezlerinden ve iletişim alt yapısından kendi görev sahasına giren konularda yararlanabilmek, bunlarla irtibat kurabilmek, bilgi ve belge almak için gerekçesini de göstermek suretiyle yazılı talepte bulunabilir.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Bu Kanunun 4. maddesinde sayılan görevlerin yerine getirilmesi amacıyla Anayasanın 2. maddesinde belirtilen temel niteliklere ve demokratik hukuk devletine yönelik ciddi bir tehlikenin varlığı halinde Devlet güvenliğinin sağlanması, casusluk faaliyetlerinin ortaya çıkarılması, Devlet sırrının ifşasının tespiti ve terörist faaliyetlerin önlenmesine ilişkin olarak, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde MİT Müsteşarı veya yardımcısının yazılı emriyle telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişim tespit edilebilir, dinlenebilir, sinyal bilgileri değerlendirilebilir, kayda alınabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde verilen yazılı emir, yirmi dört saat içinde yetkili ve görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir derhal kaldırılır. Bu halde dinlemenin içeriğine ilişkin kayıtlar en geç on gün içinde yok edilir; durum bir tutanakla tespit olunur ve bu tutanak denetimde ibraz edilmek üzere muhafaza edilir. Bu işlemler, 4.7.1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ek 7. maddesinin onuncu fıkrası hükmüne göre kurulan merkez tarafından yürütülür. (Değişik cümle: 23/05/2007-5651 S.K./12.mad) 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi

² <http://www.mit.gov.tr> (Erişim:15.03.2010)

Kanununun 135 inci maddesinin altıncı fıkrasının (a) bendinin (14) numaralı alt bendi kapsamında yapılacak dinlemeler de bu merkez üzerinden yapılır.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Yetkili ve görevli hâkim, talepte bulunan birimin bulunduğu yer itibariyle yetkili olan ve 5271 sayılı Kanunun 250. maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemesinin üyesidir.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Kararda ve yazılı emirde, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, kullandığı telefon numaraları veya iletişim bağlantısını tespiti imkân veren kodundan belirlenebilenler ile tedbirin türü, kapsamı ve süresi ile tedbire başvurulmasını gerektiren nedenler belirtilir. Kararlar, en fazla üç ay için verilebilir; bu süre aynı usulle üçer ayı geçmeyecek şekilde en fazla üç defa uzatılabilir. Ancak, (Ek ibare: 23/05/2007-5651 S.K./12.mad) casusluk faaliyetlerinin tespiti ve terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde devam eden tehlikelere ilişkin olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim üç aydan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Uygulanan tedbirin sona ermesi halinde, dinlemenin içeriğine ilişkin kayıtlar en geç on gün içinde yok edilir; durum bir tutanakla tespit olunur ve bu tutanak denetimde ibraz edilmek üzere muhafaza edilir.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Bu madde hükümlerine göre yürütülen faaliyetler çerçevesinde elde edilen kayıtlar, bu kanunda belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz. Elde edilen bilgi ve kayıtların saklanması ve korunmasında gizlilik ilkesi geçerlidir. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında, görev sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olsa bile Cumhuriyet savcılarınca doğrudan soruşturma yapılır.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Hâkim kararları ve yazılı emirler, MİT Müsteşarlığı görevlilerince yerine getirilir. İşlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat ile işlemi yapanın kimliği bir tutanakla saptanır.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Bu maddede yer alan faaliyetlerin denetimi, sıralı kurum amirleri, Başbakanlık teftiş elemanları (İptal ibare: Anayasa Mah.nin 29/01/2009 tarihli ve E. 2005/85, K. 2009/15 sayılı Kararı ile.) tarafından yapılır.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Bu maddede belirlenen usul ve esaslara aykırı dinlemeler hukuken geçerli sayılmaz ve bu şekilde dinleme yapanlar hakkında 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre işlem yapılır.

Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./3.mad) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin esas ve usuller Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanlıkları ile MİT Müsteşarlığının görüşü alınmak suretiyle Başbakanlık tarafından üç ay içinde çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Bu Kanunda yazılı görevlerin yerine getirilmesi sırasında genel zabıtaya tanınmış olan hak ve yetkilerin, MİT mensuplarından kimlere tanınacağı, yönetmelikte belirtilir.

3.5 İçişleri Bakanlığı – Emniyet Genel Müdürlüğü

İçişleri Bakanlığı yapısı içerisinde istihbarata yönelik iki başkanlık bulunmaktadır. “Kaçakçılık, İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı” ve “Kaçakçılık İstihbarat Koordinasyon Kurulu Başkanlığı”.

İçişleri Bakanlığı; 3512 sayılı Kuruluş Görev ve Yetkileri Kanunu’na göre emniyet ve asayişin sağlanması görevini yerine getirirken, yurtiçi ve kaçakçılık istihbaratını üretmek için, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat başkanlıklarını görevlendirmiştir. Emniyet genel Müdürlüğü yurt genelindeki il emniyet istihbarat şube müdürlükleri vasıtası ile bilgi akışı sağlayarak yurtiçi güvenlik ve asayişe yönelik istihbarat bütünlüğünü sağlamaktadır.

EGM, bünyesindeki İstihbarat Daire Başkanlığı aracılığıyla ülke içi istihbarat çalışmalarında bulunmaktadır. Bu dairenin yaptığı çalışmaların temeli 3201 sayılı emniyet Teşkilatı Kanunu’na 1985 yılında eklenen bir maddeden kaynaklanmaktadır. Kanuna ilave edilen bu madde ile; “Polis devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez

bütünlüğüne, anayasal düzenine ve genel güvenliğe dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayişini sağlamak üzere ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunur, bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir. Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapar.” denilmektedir.

Bu yasal düzenleme ile EGM, “ülke genelinde istihbarat yapmakla görevlendirilmiş olmaktadır.”³

3.6 Telefon Dinleme ile İlgili Düzenlemeler

İstihbaratın en önemli kaynaklarından biri olan Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi ve Kayda Alınmasına Dair Usul ve Esaslar İle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 10.11.2005 tarihli ve 25989 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁴

Bu yönetmelik ile dinleme operasyonları belli usullere dayandırılmıştır. Ancak zamanla yaşanan problemler ve kişilerin haklarının korunabilmesi için de ilgili usul ve esaslar ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının (TİB) Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmeliğin bazı maddeleri de değişikliğe uğramıştır.

5397 sayılı yasa ve bu yasanın uygulama esaslarını düzenleyen Yönetmelik hükümleri gereği telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin tespiti (arama, aranma, tarih, saat, yer bilgisi, vb.), dinlenmesi, sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi ve kayda alınması işlemleri, 23.07.2006 tarihinden itibaren Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu(BTİK) bünyesinde faaliyete geçen Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) tarafından yürütülmektedir.

İnternetin yaygın hale gelmesi ve bununla birlikte kötü niyetlerle de kullanılması neticesinde yönetmeliğin dayandığı kanunlar arasına 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" da eklenmiştir.

³ <http://www.mit.gov.tr> (Erişim:15.03.2010)

⁴ <http://www.tsk.gov.tr> (Erişim:15.03.2010)

4. İSTİHBARAT ALANINDAKİ GELİŞMELERİ ETKİLEYEN PARAMETRELER

4.1 Uluslararası Güç Dengeleri

Güç dengesi kavramı değişik anlamlarda kullanıldığından tek bir tanımlanamamaktadır. Realist yaklaşıma göre, her biri mevcut statükoyu sürdürmek veya yıkmak arzusunda olan devletlerin güç kazanmak istemelerinden dolayı, zorunlu olarak güç dengesi denen bir durum ve buna uygun politikalar ortaya çıkmaktadır.¹

Tarihin çeşitli dönemlerinde tek bir hegomon güç olmuş ve o dönem bu gücün etrafındaki gelişmelere göre biçimlenmiştir. Bazen de birden fazla birbirine benzer güç merkezi olmuş ve bunlar arasındaki çekişme ve rekabet tarihsel olayların belirlenmesinde etkin olmuştur.

Uluslararası güç dengesi sıralaması 1900’de sırasıyla, İngiltere, Almanya, Fransa, Rusya ve ABD şeklindeydi. 1945’te liderlik ABD ve Rusya’ya (SSCB) kaydı. Bu yıllarda Japonya, Çin ve İngiltere çok geride kaldı. 2000’de ABD tek başına tepede, Çin Almanya, Japonya ve Rusya onu izlemektedir.² 19. yüzyılın başlarında Almanya’nın, 20. yüzyılın başlarında ABD’nin dünya dengelerini etkileyecek şekilde ortaya çıktığı gibi, 21. yüzyılda küresel güç olma yolunda ilerleyen ülkelerin dünyanın jeopolitik dengelerini değiştirebileceği ve bunun potansiyel etkilerinin bütün dünyayı etkileyeceği tahmin edilmektedir.

İktidarların nihai olarak iki kaynağı vardır: güç ve meşruiyet. Güç ve meşruiyetin araçları zaman ve teknoloji ile değişmekte ise de hem güç hem de meşruiyet düzen için gerekli olmayı sürdürmektedir. Her devlet ulusal çıkarlarının bulunduğu bölgelerde ortaya çıkan yeni eğilimleri, tehditleri ve hareketlilikleri zamanında tespit etmek, bu tehditlere yönelik politika ve stratejileri oluşturacak haber ve bilgi alma (istihbarat) sürecini oluşturmak zorundadır. Aksi halde güç ve meşruiyetlerini koruyamayacaklardır.

Bu anlamda bakıldığında istihbarat sadece bilgi-eylem ilişkisi için değil gerçekçi politikalar ve uygun stratejiler izlenebilmesi için de zorunludur.

¹ Arı, T. (1997). *Uluslararası İlişkiler*. s:256

² Brzezinski Z. (2004) a.g.e. s:279

Devletler izleyecekleri politika ve stratejileri geliştirirken sadece rakiplerini göz önüne almaz; sistemin ekonomik, mali, ekolojik, sosyal ve siyasal tüm dinamiklerini esas alırlar. Bu haliyle strateji, bilgiye, algıya ve olguya dayalı güvenlik anlayışlarıyla doğrudan ilişkili bir anlam içermektedir.

Uygulanacak stratejinin başarısı için ortaya konan koşulların her biri bilgi, algı ve olgu (eylem) düzeyinde mutlaka istihbarat işlevleri ile iç içe olmak, hatta onun kendisi olmak zorundadır. Gerek karar alıcı ve analizcilerin doğru ve zamanında bilgi ile donatılması, gerek güvenlik ortamı ile ilgili algılamaların amaç doğrultusunda yönlendirilmesi (propaganda), gerekse doğrudan askeri güç yerine veya onu destekleyecek politika ve eylemler olarak örtülü yöntemlerin kullanılması istihbarat fonksiyonlarının strateji içindeki yeri ve önemini ortaya koymaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemde liderler barış zamanında bir istihbarat teşkilatına ihtiyaç olduğunu düşünmüyorlardı. Onlar için istihbarat sadece savaşları kazanmak için gerekli görülmekteydi. Ancak zaman içerisinde güç dengelerinin korunması açısından da istihbaratın önemi ortaya çıktı. Bu bağlamda, uluslararası politikada haber, bilgi ve istihbarat ihtiyacı sadece askeri ve siyasi anlamda değil, ekonomik anlamda da önem arz etmektedir.

Uluslararası ilişkiler alanındaki kavramsal ve teorik boşluklar bu disiplinin güvenlik ve istihbarat alanı ile ilişkilendirilmesine de yansımıştır. Bununla birlikte temel olarak farklı amaçlarla geliştirilen çeşitli teori ve yaklaşımların bu ilişkiyi açıklamaya yönelik bazı temel veriler ortaya çıkarttığını söyleyebiliriz. İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze gelen kuramsal çalışmaların temelini güç, yapı ve hegomanya ile ilgili anahtar kavramlar üzerindeki tartışmalar oluşturmuştur. Uluslararası ilişkiler alanındaki temel nitelikli güvenlik ve istihbarat odaklı yaklaşımlar bu çerçevedeki kavramsal beklentileri karşılamalıdır.

Türkiye, konumu itibariyle büyük güçler ve güç merkezleri arasında sıkışmış olarak yer almaktadır. Bu da istihbarat ve güvenlik açısından ciddi sıkıntılar oluşturmaktadır. Bu konum sebebiyle Türkiye, diğer ülkeler tarafından sürekli denetim

altında tutulmak istenmektedir. Bununla birlikte konumu ve tarihten bu yana diğer ülkelerin tehdidi altında yer almamız sebebiyle istihbarat ve güvenlik ağımızın önemi daha da artmaktadır. Ancak bu konum, ekonomik sebepler ve yanlış izlenen politikalar bizi birçok anlamda da bu güç merkezlerine bağımlı kılmaktadır.

Diğer taraftan Türkiye'nin soğuk savaş boyunca güvenliğini Batı'ya özellikle NATO ve ikili düzeyde ABD'ye dayama alışkanlığının henüz aşılammış olması sebebiyle büyük güçler ve güç merkezleri arasında kalmasına sebep olmaktadır.

Güç dengeleri içerisinde yer almak yeni bir güvenlik konsepti ve güç kurgusu ihtiyacını doğurmaktadır. Güçlü ve dış etkilere dayanıklı bir güvenlik duygusu için öncelikle ve en az ABD, İngiltere ve Almanya'nınki kadar güçlü bir devlet yapılanmasına ihtiyacımız vardır. Bu kapsamda, güvenlik ve istihbarat fonksiyonları ile ilgili devletin yapısal değişikliklere gereksinimi bulunmaktadır. Yeni bir "Çevresel Angajman Konsepti" ve buna uygunluk etki ve kontrol sistemi oluşturulmalıdır.

Ülkenin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve askeri güç unsurları birbirine entegre edilerek kademeli ve örtüşen bir güç projeksiyonu dahilinde yumuşak ve zorlayıcı güç unsurlarının rol ve süreçlerinin belirlenmesi gereklidir.

Birleşmiş Milletler, NATO, Şanghay işbirliği örgütü gibi jeopolitik güç merkezlerinin işlevsiz örgütler haline gelmeleri, uluslararası sorunlar karşısında yeterince etkili olamamaları, bu örgütlerin bazı ülkelere olan mali bağımlılıkları, temsil ettikleri toplulukları ifade etme becerileri de istihbarat alanında karşılaşılan sorunlardan bazılarıdır. Gelişen soğuk savaş sonrasında NATO ve AB'nin tek başına değişen ve gelişen güvenlik ihtiyacına etkin bir çözüm sunamaması, Atlantik'in iki yakasında güvenlik konusunda görülen kültür farkının zaman zaman Avrupa Birliği ve NATO arasında birbirini tamamlayan bir ortaklık kurulmasını zorlaştırmaktadır.

4.2 Küreselleşmenin İstihbarat Alanına Etkileri

Dünyada meydana gelen büyük ve sosyal olaylar askeri, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlara yansır, siyasi coğrafyada da değişiklikler yaratır ve mevcut dengelerin bozulmasına sebep olur. Bozulan dengelerin yeniden tesisi için yeniden şekillenme ve düzenlene arayışları başlar. Her seferinde güçlü ülkelerin /galiplerin öngördüğü şekilde bir düzen oluşturulur ve bu düzen “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırılır. Soğuk Savaş sonrası kurulan Yeni Dünya Düzeninin geldiği aşamaya bugün “Küreselleşme” denilmektedir.³ Yeni Dünya Düzeni konusunda 1990’lı yıllardan beri dünyada ve Türkiye’de bir yayın patlaması yaşanmaktadır. Bazı çevrelere göre böyle bir oluşumun, Soğuk Savaş’ın bitişi ile başlayan bir süreç olduğu söylenmektedir. Oysa ki Yeni Dünya Düzeni’nin temelleri bir anlamda 18. yüzyılda atılmıştır.⁴

Küreselleşme; dünya toplumlarının ekonomik, kültürel ve siyasal düzeyde iç içe girmesi, sermayenin dünya üzerindeki dolaşımının artık tek tek ülkeler düzeyinde değil, küresel düzeyde gerçekleşmesi şeklinde açıklanmalıdır. 1960’larda ortaya çıkan küreselleşme (globalleşme) kavramı, 1980’lerde sıkça kullanılmaya başlandı. 1990’lara gelindiğinde ise, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline geldi. Küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel düzenlemeler üzerinde, coğrafyanın getirdiği kısıtlamaların arka plana itildiği sosyal süreç olarak tanımlanabilir.⁵

Bazı düşünürler küreselleşmeyi; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerden bazılarının yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak kabul etmektedir. Bazıları ise küreselleşmeyi Pazar, ürün ve süreçlerin standartlaşması, sosyo-kültürel farklılıkların ortadan kalkması, sınır ötesi şirketlerin gereksinim ve isteklerini karşılayacak standartlarda üretim yapması olarak tanımlamaktadır. Küreselleşmenin dünya için olumlu bir gelişme olduğunu düşünenlere göre; küreselleşme sınır ötesi serbest ticaretin artmasına, demokrasi ve insan haklarına yönelik çalışmalarda gelişmelere ve büyük oranda refahın yükselmesine neden

³ Dindar, İ. (2004). *İstihbarat Savaşları*. s:62

⁴ Turhan, T. (1999). *Çeteleşme*. s:153

⁵ Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM). *Güvenlik Boyutunda Küreselleşmenin Siyasal, Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve Askeri Yansımaları ve Türkiye Sempozyum Sonuçları* s:61

olmaktadır. Buna muhalefet edenlere göre ise küreselleşme, çokuluslu şirketlerin yönlendirdiği ve denetlediği bir dünya pazarıdır. Pek çok kişiye göre ise küreselleşme, ABD siyasi ve iş çevrelerinin seçkin kesiminin resmi olmayan ideolojisidir.⁶

Küreselleşme ile birlikte her türlü bilgi artık ekonomik bir değer taşımaktadır. Bilginin üretilmesi, değerlendirilerek ekonomik yarar getirecek şekilde kullanılması ve korunması, küresel alanda faaliyet gösteren organizasyonların ana hedefleri arasında yer almaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için sarf edilen çabaların birbirleriyle uyumunu sağlayacak organizasyonların oluşturulması gerekmektedir. Bu organizasyonların içerisinde yer alacak sistemler hedeflerin elde edilmesini kolaylaştırabilecektir. İstihbarat sistemlerin görevi bu bilgilerinin elde edilmesini sağlamaktır.

Küresel alanda ekonomik bilgi, ekonomik istihbarat faaliyetleri ile elde edilmektedir. Günümüzde edindiği bilgileri değerlendirerek uygulamaya aktaran ülkeler; küreselleşme mücadelesinde başarılı olmakta, kazanımları artmakta ve diğerlerine liderlik etmektedirler. İstihbarat faaliyetlerinin vizyonunu bilgiye ulaşmak için kullanılan yöntemleri geliştirme, süzgeçten geçirerek değerlendirme, faaliyetlerini bilimsel yöntemlerle destekleyen stratejik politikalar oluşturulması içermektedir.

Küreselleşmenin güvenlik alanına girişi Soğuk Savaş sonrası dönemdeki güvenlik arayışları ile birlikte olmuştur. Küreselleşme ile birlikte gücün yeniden biçimlendirilmesi küreselleşme ve güvenlik arasında kavramsal bir bağ sunmaktadır. Küreselleşme ulusal ve uluslararası düzeyde gücün yeniden biçimlendirilmesi için veya başka bir deyişle otorite alanlarının kayması ve yeniden yeni aktörlerin oluşması için yeni ortamlar üretmektedir. Bu tür aktörler arasına uluslararası terörist gruplar, organize suç birimleri, devlet dışı örgütler ve şirketler sayılabilir. Nitekim küreselleşme çalışmalarının gelişmesiyle birlikte uluslararası ilişkiler araştırmacıları için güvenlik çalışmaları, bir yandan ulus-devlet merkezli dünyanın açık yansımalarını ortaya

⁶ Yılmaz S. (2006). a.g.e. S:84

koyarken diğerk yandan çok merkezli bir dünya incelenmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmenin ulusal güvenliğe etkileri aşağıdaki şekilde sıralanabilir;⁷

- Uluslararası ve ulus üstü yapıların gelişmesi ulusal egemenliğin kaybına yol açmakta, ulusal çıkarları sağlamaya yönelik güç politikalarının uygulanmasını güçleştirmektedir.
- Küresel ekonomik bütünleşme ekonominin ulusal denetimini ve hükümetlerin etkinliğini sınırlamakta, devleti güçsüzleştirmektedir.
- Ekonomi ulusal gücün lokomotifi olarak ortaya çıkarken uluslararası ekonomik aktörlerin (çokuluslu şirketler, IMF, Dünya Bankası vb.) ulusal ekonominin gelişmesindeki belirleyici rolü ekonomik güvenliği ulusal güvenliğin en önemli güvenlik parametresi haline getirmektedir.
- Ulus ötesi sosyal ve dini hareketler ulusal güvenliğe meydan okumaktadır.
- Küresel iletişim ve ulaşım devletin sınırlarının kontrolünü daha da güçleştirmiştir.
- Ulusal birlik; etnik ve dinsel çeşitlilik ve devletten özerklik taleplerinin tehdidi altındadır.
- Ulus-devletin yeniden yapılanmaya ve rollerini yeniden belirlemeye, ulusal güvenlik konusunda yeni yöntem ve vasıtalara ihtiyacı vardır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber özellikle Batılı ülkelerin istihbarat teşkilatlarında ciddi bir küçülmeye gidildi. Örneğin CIA'in 1990-96 dönemi bütçelerinde yaklaşık yüzde 30'a varan indirimler yapıldı. Ama yeni dünya düzeni yine de yeni bazı fırsatlar yarattı. İstihbarat teşkilatları kendilerine Varşova Paktı ve savaş istihbaratları yerine yeni çalışma alanları buldular. Çokuluslu suç örgütleri, terörizm ve uyuşturucu trafiğiyle mücadele büyük önem kazandı. 1990'ların başlarında IT teknolojilerinin gelişmesi, genişlemesi, istihbarat toplamada kullanılan tekniklerde sınırsız olanaklar sunarken, istihbarat doktrininde buna paralel ama daha az göze çarpan bir değişiklik oluyordu. Yeni dünya düzeninde tepkisel değil de önleyici istihbarat önlemlerinin gerekli olduğuna karar verildi.⁸

⁷ Yılmaz S. (2006). a.g.e. s:97

⁸ Todd, P., Bloch, J. (2006). *Küresel İstihbarat*. İstanbul. s:88

Küreselleşmenin ulusal güvenliğe bu olumsuz etkileri sonucunda ulus-devletin ihtiyaç duyduğu yeni roller ve kurumsal dönüşüm sağlanamamıştır. Bu nedenle istihbarat sistemlerinde bilgi akışında sıkıntı yaşanmaktadır.

Küreselleşme, özellikle ekonomik güvenlik ve ulus-devlet yapısının korunması açısından çok risk taşımaktadır ve en fazla etkisini en önemli enerji kaynaklarını ihtiva eden Ortadoğu, Hazar çevresi ve Orta Asya'yı da içine alan Avrasya'da gösterecektir. Türkiye bulunduğu coğrafya nedeni ile küreselleşmeden en çok etkilenecek ülkeler arasındadır. Bu bakımdan Türkiye güvenlik-küreselleşme-ulus-devlet kategorisi içerisindeki dönüşümünü akademik olarak sadece ulusal değil, bölgesel ve küresel güvenlik politikaları perspektifi açısından iyi analiz etmek zorundadır.

İstihbarat kavramının barındırdığı sis perdesinin, 21. yüzyılda küreselleşme ile birlikte hızlı bir şekilde ortadan kalkmaya başladığı görülmektedir. İstihbarat kelimesinin çağrıştırdığı olumsuz havaya ve gizeme rağmen artık bu kavram, faaliyet gösterilen birçok alanda kullanılmaya başlamıştır. Temelinde bilginin elde edilmesinin yer aldığı istihbarat faaliyetlerinin, çağın gelişmelerine paralel olarak yeniden yapılandırılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ülkelerin ulusal düzeyde kurdukları istihbarat örgütlerinin çalışma alanları da bu yeni yüzyılın getirdiği yenilikler doğrultusunda çeşitlenmeye başlamıştır. Çünkü artık “bilgi” hava ve su kadar ihtiyaç duyulan bir kavram haline gelmiştir.

Ekonomik faaliyetlerin her seviyesinden kazançlı çıkmak için bilginin elde edilmesi, korunması ve bununla ilgili tedbirlerin alınması gerekliliği incelenen örneklerde görülmüştür. Yaşanan, süregelen ve yaşanacak olan küresel ekonomik faaliyetlerde öngörü ve analiz yeteneğine sahip olanlar, karar verme süreçlerini daha etkili bir şekilde çalıştıracak ve başarılı kararlar alarak kazanç elde edebileceklerdir.

Küresel ekonomik rekabetin bazı alanlarda gizli, bazı alanlarda ise görünen bir savaş olarak cereyan etmesi, ekonomik istihbarat konusunun bu savaşta önemini ortaya çıkarmıştır. Klasik askeri savaşlardaki istihbarat faaliyetlerinin temelde aynısının, küresel ekonomik alanda da yürütüldüğü görülmektedir.

Bilgi üretmek kadar çeşitli kaynaklar tarafından üretilmiş olan bilgilerin doğru yerlerde kullanılabilme becerisini gösterebilmek önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki uçurum, bilgi üretimine önem verilmesi ve bu alanda güçlü organizasyonlar kurulmasıyla kapanabilecektir. Bu nedenle devlet politikalarında bilgiye ulaşma stratejileri belirlenmesi gerekmektedir. Belirlenecek stratejilerin fiilen uygulamaya konulması için eğitimli insan gücü, kamu-özel sektörün finansman yetenekleri, AR-GE alt yapıları, üniversite-sanayi işbirliği gibi yeterli kaynakların bulunduğu söylenebilir.

Küreselleşme sürecinin yıkıcı etkilerinin en çok yaşandığı ekonomik boyutta ayakta kalabilmek, yıkıcı etkilere direnebilmek ve küreselleşmenin yarattığı argümanları kullanarak mücadele edebilmek, ekonomik istihbarat sistemlerin kurulmasıyla mümkün olacaktır. Ülkelerin bu konuyu en üst düzeyde ele almasıyla, bünyelerinde bulunan ekonomi aktörlerinin küresel ekonomide koordineli şekilde çalışmalarını sağlamış olabilecektir. Böylece küresel ekonomide ulusal sinerji oluşturulabilecek, ekonomik kazanımların artması sağlanabilecektir.

4.3 Dış İlişkiler

Uluslararası ilişkiler, uluslararası politika ve dış politika alanlarını da içeren geniş kapsamlı bir terimdir.⁹ Uluslararası politika ve dış politika süreçleri kaçınılmaz bir biçimde istihbarat birimi ile yakından ilgilidir. Herhangi bir devlet eğer ulusal çıkarlarının bulunduğu bölgelerde ortaya çıkan yeni eğilimler, tehditler ve hareketlilikleri zamanında tespit edemez, bu tehditlere yönelik politikaları oluşturacak ve sürdüreceği haber ve bilgi alma sürecini sağlayamaz ve dolayısıyla kendini bu tehditlerden koruyamaz duruma gelirse bu ulus kendi coğrafyasında güvenliğini, kendi siyasi ve bölgesel egemenliğini, iç barışını sağlayamaz bir takım durum ve sürprizlere her zaman açıktır.

Teorik çalışmalar içinde istihbarat olgusu ile ilgili veriler daha çok analiz düzeyinde ve dış politika süreci ile ilgili pratik boyutta karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç ve yaklaşımlar içinde; bilgi birikimi, önceden fark edebilme, algılama, durumun tespiti,

⁹ Arı T. (1997). a.g.e. s:38

bilgi ve bilişim üzerinde etkili olma, dış politikaya ilişkin haberleşme sistemi, gizli haber alma yöntemleri, gizliliğin korunması, gizli güç kullanımı, kararların alınması ve uygulanmasında istihbarat desteği gibi pek çok terim ve yöntem uluslararası ilişkiler istihbarat alanındaki ortak literatüre katkı sunmaktadır.

Uluslararası güvenlik ve istihbarat, uluslararası sistemin karmaşık ve karşılıklı bağımlılık içinde devinen ilişkilerini bir bütün olarak ele alırken aktörle ve sistem bakımından geleceğe yönelik elle tutulur bir vizyon ve şekillendirme ortaya koyma gayreti içindedir. Güvenlik açısından hangi devletler, hangi tür uluslararası sistemde, ne tür amaçlar ile ne tür politika, strateji ve projeler geliştirebilirler sorusuna yanıt ararken, istihbarat alanında; haber alma ve bilgi savaşı teknolojilerinin daha keskin uçlarının kullanılması, psikolojik hareketin hedef kitleyi istenen davranış şekline ikna etmek ve örtülü savaş tekniklerinde değişen güvenlik ortamının bilgi-eylem arayışlarına cevap vermek üzere yeni yöntemlere ilişkin çözümlene çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır.

Türk dış ve güvenlik politikası Soğuk Savaş'tan bu yana oldukça değişmiştir. Soğuk savaş sonrasında Türkiye, Avrupa Güvenlik ve Savunma kimliği içinde yerini alamamıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin NATO içerisinde eski yerini kaybetmesi bu durumu daha da çıkmaza sokmuştur.

Bugün Türkiye, Sovyetler Birliği ve Yunanistan ile anlaşmazlıkların esas mesele olduğu dönemden çok daha farklı bir dizi bölgesel ve işlevsel sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. Türk dış ve güvenlik politikaları, artık Balkanlar'dan Çin'e kadar uzanan bir coğrafyada; Avrupa Birliği'ne katılım, komşu ülkelerdeki istikrarsızlıkların muhtemel yansımaları, enerji güzergahları ve terörizm gibi konulara odaklanmıştır. Yeni güvenlik ortamı bir taraftan Türkiye'ye bölgesel bir güç olmanın da ötesinde çeşitli fırsatlar ve açılımlar sunarken, diğer taraftan Türkiye için önemli yapısal tehditleri de barındırmaktadır. ABD ve Avrupa ile anlaşmazlık olasılıkları ortaya çıkmaktadır.

Yeni güvenlik ortamı kapsamında meydana gelen önemli değişimlere Türkiye'nin tam olarak ayak uydurabildiği söylenemez.

Türkiye'nin ABD ve AB hegemonyasında içeriden ve dışarıdan ağ stratejisi ile dönüştürülme süreci içerisinde yer alması Türkiye'nin kendi güvenlik sorunlarının çözümünde dış kaynaklı siyasi ve ekonomik yaptırımlara oldukça bağımlı hale gelmesine sebep olmuştur. Bu süreç Türkiye gündemini kısırlaştırmakta ve AB süreci ve reformları ülkenin güvenlik parametrelerinin aşınmasında da hızlandırıcı bir etki yaratmaktadır.

2003 yılındaki reformlarla MGK Genel sekreterliğinin işlevsiz hale getirilmesi de yaşanan sıkıntılardan bir diğeridir. Bu reforma bağlı olarak MGK Genel Sekreterliği'nin devlet güvenliği ile ilgili işlevi bulunmamaktadır.

Diğer taraftan AB'ye üyelik süreci içerisinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanarak pasifize edilmesi de askeri istihbarat açısından olumsuz bir etkidir.

AB'ye üyelik sürecinde ülke güvenliği ile ilgili komplikasyonlar anlaşılmadan ülkenin güvenlik parametrelerini homojenleştirici niteliğini yitirme sürecine girmiş olması da bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. AB üyeliğine bir çağdaşlaşma projesi ve ülkenin önünü açacak yegane proje olarak körü körüne sarılmış ve ülkenin güvenlik parametreleri işlevselliğini yitirme sürecine girmiştir.

Tüm bu sorunlar yeni savunma kurgusu İhtiyacının doğmasına sebep olmuştur. Buna göre; Türk Silahlı Kuvvetlerinde güvenlik ortamını şekillendirme ve ulusal çıkarları barıştan itibaren koruma ve kodlama stratejisi "barıştan itibaren angajman" konseptiyle sağlanılabilmektedir. Bu konseptin alt unsurları ise; ulusal çıkarların yoğunlaştığı coğrafyaları izleyecek stratejik bir istihbarat sistemi, stratejik kuvvet yayma kabiliyeti ve ülke dışında varlık bulundurmamaktır.

4.4 Ekonomik İstihbarat Çalışmaları

Ekonomik istihbarat, politik ya da ticaretle ilgili teknolojik veri, finansal, ticari (ticari plan, büyük ticari teklifler, müşteri araştırmaları) ve hükümet bilgilerini (ulusal ticaret görüşmelerinin bilgileri, ekonomiyle ilgili planlar ve stratejiler) içeren, yabancı

ilgililer tarafından toplanan; ÷lkeye, doğrudan ya da dolaylı olarak verimli veya rekabetçi destek sağlayabilecek ekonomi bilgisinin edinilmesi olarak tanımlanabilir.¹⁰

Ekonomik istihbarat kavramı günümüzde iki farklı amaçla kullanılmaktadır. Birinci amaç, ÷lkelerin kendi ulusal çıkarlarını diğer ÷lkelerin çıkarları üzerinde tutmak, vatandaşların refah düzeyini artırmak maksadıyla ekonomik faaliyetlerde diğer ÷lkeleri takip etmek, topladığı bilgileri değerlendirerek şirketlerinin küresel ekonomik pazarda söz sahibi olmalarını sağlamaktır. İkinci amaç ise faaliyet gösteren yerel, bölgesel ya da uluslararası şirketlerin, faaliyet gösterdikleri alanlarda pazar paylarını arttırmak, yeni yatırımlar yapmak, farklı pazarlara girmek, üretim süreçlerini yenilemek ve geliştirmek için kendi çaplarında bilgi edinme faaliyetlerini yürütmesidir.

Ekonomik istihbarat faaliyeti her ne kadar bilgiye dayalı günümüz ekonomisinin vazgeçilmez unsuru olsa da bu faaliyetin tarihsel köklerini çok daha gerilere götürmek mümkündür. Bilinen insanlık tarihinin varlığıyla birlikte ekonomik ilişkiler de oluşmaya başlamış, üretim faaliyetinin temelleri atılmıştır.

Feodal toplumların oluşumuyla ticari faaliyetler topluluklar arasında çoğalmış, ekonomik çıkarlar yüzünden savaşların yaşandığı gözlenmiştir. Toplumların bir araya gelerek oluşturdukları krallıklar ile kıtalar arasında ilişkiler sadece savaşlarla değil, ekonomik ilişkilerle de kurulmaya başlanmıştır. Verimli topraklar, madenler ve baharatlar gibi ekonomik gelir araçlarına sahip olunması ve bunları değerştirerek ticari faaliyetlerin başlaması para, faiz, borç gibi ekonomik terimlerin oluşmasını sağlamıştır.

Soğuk Savaşın bitişi, yoğunlaşan artan ekonomik casusluk faaliyetlerine yol açmasına rağmen, rakip ticari firmanın fikirlerini çalmak, dünya piyasasında yeni bir oyun değerlidir. Ekonomik casusluk gerçekten binlerce yıldan beri mevcuttur.

Tarihsel süreç incelendiğinde de ekonomik istihbaratın, küreselleşme sürecinde yer alan aktörlerin üzerinde hassasiyetle durması gereken bir faaliyet olduğu, bu faaliyette başarılı olan ÷lke ve şirketlerin küresel ekonomiden daha fazla pay elde ettikleri ve kendi çıkarlarını koruyabildikleri gör÷lmektedir.

¹⁰ Porteous, S.D. (1995). *Economic Espionage: New Target For Csis*. s:20

21. yüzyılda artan rekabet koşulları, küresel ekonomik aktiviteler içerisinde istihbarat örgütlerinin kendilerine has bir takım rolleri olması gerektiğini zorunlu kılmaktadır. Ekonomik istihbarat toplama faaliyetlerinin ilk sıralarda yer aldığı ülkelerin ve bu ülkelerin istihbarat örgütlerinin küresel çapta ne kadar üstünlüğe sahip oldukları görülebilmektedir. Bu nedenle istihbarat örgütlerinin bünyeleri içerisinde ekonomik istihbarat konusunda faaliyet gösterecek departmanların kurulması gerekli olmaktadır. İstihbarat örgütlerinin bünyelerinde oluşturulacak bu unsurların edinecekleri istihbaratın; günümüzde Çin'deki yeni cep telefonu pazarından, Arjantin'de yaşanan finansal çöküş hakkındaki öncü raporlara kadar geniş bir yelpazeyi içermesini zorunlu kılmakta ve büyük görevler üstlendiklerini ortaya koymaktadır.

1975 yılında İngiltere'de yapılan bir çalışmada gelecekte şirketlerin en çok ihtiyaç duyacakları şeyin, piyasalar hakkında doğru bilgilerin elde edilmesi olacağı belirtilmiştir. Karar vericiler böylece farklı alanlardaki gelişmelerden zamanında haberdar olabilecek ve tedbirleri alabileceklerdir. Bu nedenle “istihbarat” a duyulan ihtiyaç kuvvetle artmaktadır.¹¹

Günümüzde ulusların sağlıklı ekonomileri ve rekabetçi ticari gelişme kabiliyetleri; ticari faaliyetleri, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden yararlanma ölçülerine bağlı olmaktadır. Bugünün bilgi çağı, ticaretin dünya çapında rekabetçi olmasını, hassas bilgilerin uygun parçalarla paylaşılması ve bunu yaparken de rakiplere, tedarikçilere, müşterilere, yabancı devletlere karşı korunmasını zorunlu kılmaktadır. Sahip olunan ekonomik bilgilerin korunması gerekliliği, bu alanda işlenecek suçlara karşı alınması gereken tedbirlerin belirlenmesini ve hukuki alt yapısının oluşturulmasını gerektirmektedir.

“Ekonomik İstihbarat Sistemi” tanımı, bilginin topyekûn çabalar ve stratejik olarak kullanımını, her ülke tarafından farklı seviyelerde ve farklı organizasyon yapılarıyla oluşturulmasını içermektedir. Bu tanımdan devlet politikaları, bölge politikaları, ticari birliktelikler, odalar ve borsalar, endüstri alanları, şirketler ve eğitim

¹¹Pearce, F.T. (1976). *Business “Intelligence Systems: The Need, Development, And Integration”*, *Industrial Marketing Management*. s:117

alanları gibi her bir alanda yürütülen sistemli faaliyetleri anlamaktayız. “Ekonomik istihbarat topluluğu” bu sistemin parçası olarak bilgilerin sistemli olarak elde edilmesini sağlamakla görevlidir.

Şirketlerden ulusal ekonomi politikaları uygulayan devletlere kadar geniş ekonomik yelpazenin aktörleri, tesis edilen ekonomik istihbarat sistemi ile rakiplerine karşı avantaj sağlayarak ekonomik istihbarat faaliyetinden elde edilen bilgilerle, devletin ekonomi politikalarını belirlemesinde yol gösterici dokümanlar oluşturabileceklerdir. Ekonomik istihbarat sistemi incelenirken devlet politikası ve şirket politikası olarak iki ayrı düzeyin varlığını kabul etmek gerekecektir. Çünkü küreselleşmenin farklı boyutlarda süregeliyor olması bu ayrımı yapmayı zorunlu kılmaktadır.

Bir ülkenin ulusal ekonomik istihbarat sistemi, yararlı haber ve bilgilerin ülkenin değişik devlet, hükümet, girişimciler, eğitim sistemleri, ticari kuruluşlar, profesyonel örgütler gibi her türlü ekonomik organizasyonları arasında paylaşımını sağlama çaba ve stratejilerinin bütünü olarak ifade edilebilir. Ulusal ekonomik istihbarat sisteminin üç ana hedefi olduğundan söz edilebilir.

Birinci hedef, ülke içerisinde bulunan ekonomik ve sosyal unsurlar arasındaki yorum ve kavrayış yeteneklerini birleştirerek bunları ülkenin ekonomi oyuncularına yayılmasını sağlamaktır. Bu hedef, ülkenin kapasitesinin ortaya çıkarılarak, yeteneklerin tüm ülke tarafından haberdar olunup, kullanımın sağlanması olarak da açıklanabilir.

İkinci hedef, paylaşılan bilginin ahenkli girişimlerle, küreselleşmenin yarattığı fırsatların kullanılmasını sağlamaktır. Üçüncü hedefin de ekonomik ve sosyal gelişimi sağlamak amacıyla ülkeye katkı sağlayacak, uluslararası piyasaların yarattığı stratejik fırsatların, uygulamaya konulmasının sağlanması olduğu söylenebilir.¹²

Her bir ülkenin ulusal sistemi kendi kültürel ve tarihi birikiminden oluşur. Ekonomik ilişkilerin tarih boyunca küresel seyri incelendiğinde bu alana önem vermiş olan ülkelerin aynı zamanda küresel aktörler arasında yer aldığı da görülmektedir; örnek olarak İngiltere, Japonya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin gibi ülkeler

¹² Philippe, C. (1997). *Economic Intelligence*. s:310

gösterilebilir. Bu ülkelerin kültürel yapıları ve sahip oldukları ulusal ideolojik düşünce sistemleri, ekonomik uygulamaların kendilerine has özelliklerde yürütülmesini sağlamaktadır. Böylelikle ulusal sinerji oluşturularak küresel ekonomik alanda başarının yolu açılmaktadır.

Küresel aktörler arasında yer alan Kanada, ABD, Fransa gibi ülkelerin ekonomik istihbarat ile ilgili faaliyetleri değerlendirildiğinde oldukça sistemli bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Kanada'da ulusal ekonomik istihbarat ağı ile resmi ekonomik istihbarat kaynaklarının çok çeşitli olduğu görülmektedir. Farklı organizasyonlar arasındaki koordinasyon ve bilgi akışları, karmaşık gözükken bir yapıyla yürütülmektedir. Kanada'nın ekonomik istihbarat sistemi incelendiğinde birçok ekonomik aktörden bilgilerin alınmaya çalışıldığı ve bu bilgilerin federal hükümette toplandığı görülmektedir. Aynı zamanda bu kaynaklar özelliklerine göre birbirleri ile sürekli iletişim halindedirler. İstihbarat kaynakları kamuoyuna açık, kamuoyuna kısıtlı açık, hassas ve gizli olmak üzere dört grupta tasnif edilmiştir.¹³

Ülkemiz ekonomik güç dengeleri arasında ulus-devlet yapısını koruyabilmesi ve güvenliğini sağlayabilmesi açısından güçlü bir ekonomiye sahip olmalıdır. Bu sebeple istihbarat alanında önem verilmesi ve üzerinde durulması gereken alanlardan biri de ekonomik istihbarat çalışmalarıdır.

¹³ Potter, E H., (1998). *Economic Intelligence & National Security*. s:33-34

5. İSTİHBARATTA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

5.1 Denetim

Devlet ve toplum güvenliği açısından istihbarat teşkilat ve faaliyetlerinin hayati bir öneme sahip olduğu gerçeği, tartışma konusu dahi olamaz. Bu denli önemli bir faaliyet alanı oluşturması, bu tür işlerle iştigal eden kurum ve kuruluşlara da önemli bir dokunulmazlık ve istisnai bir güç sağlar.

İstihbarat örgütleri, birçok ülkede o ülkenin en güçlü ve önemli kurumu olarak nitelendirilirler ve algılanırlar. Her şeye vakıf olma imkânları nedeniyle kendileri de belki böyle bir kanı ve psikolojiye sahiptirler. Bilginin en önemli güç kaynağı ve hatta silah olduğu günümüzde haksız da sayılmazlar. Bu nedenle kimsenin cesaret edemediği konularda bile gerek görüldüğü takdirde ilk adımların atılmasında öncülük edebilirler.

Faaliyetlerinin gizlilik gerektirmesi, istihbarat örgüt ve faaliyetlerinin aynı zamanda en hassas noktasıdır. Yürüttükleri faaliyet ve operasyonlarının başarısı, bunlara ilişkin detayların mümkün olduğunca az sayıda kişi tarafından bilinmesini gerektirir. Çalışma yöntemlerinin, çoğu zaman meslek ve geleneğin dışında olanlar tarafından anlaşılması da zordur. Bu nedenle istihbarat örgüt ve faaliyetlerinin demokratik ve hukuki denetim usulleri ile diğer devlet kurumlarıyla ilişkileri özel bir önem taşır.

Günümüzde ülkelerin artan terör, sınır aşan örgütlü suçlar, dış tehditler ve benzeri türden tehlikelere karşı ulusal güvenliklerinin sağlanması için istihbarat örgütleri ve faaliyetlerine her gün biraz daha fazla ihtiyaç duyarken; aynı zamanda atfettikleri önem ve verdikleri destekle güçlenen bu örgüt ve faaliyetlerini de kontrol ve denetim altında tutma ihtiyacı duymaktalar. Bu durum, hem kendi konumlarını koruma ve hem de demokrasi, insan hakları, temel hak ve hürriyetler ile güvenlik arasındaki dengeyi kurmak ve sürdürmekle alakalı bir şeydir.

İstihbarat hizmet ve sağlayıcılarının denetim, gözetim ve kontrolünü sağlıklı bir şekilde yürütmek, onlardan en verimli bir biçimde yararlanmak yasama, yürütme ve yargının ortak sorumluluğunda olan ya da olması gereken bir şeydir. Gelişmiş modern

ülkelerde çoğunlukla bu denge gözetilir. İstihbarat örgütleri görev alanlarına göre ilgili bakanlıklar bünyesinde yer alırlar ve görev alanları iyi tanımlanmıştır. İlgili Bakan, bakanlığı bünyesindeki güvenlik ve istihbarat konularına ilişkin politikaları belirlemede birincil yetki ve sorumluluklara sahiptir. Bunların parlamenter denetim ve kontrolünü sağlayan komiteler söz konusudur. İstihbarat Komiteleri'nin bu teşkilatların politika ve uygulamalarının gerek belirlenmesi ve gerekse denetim ve kontrolü üzerinde önemli yetkileri vardır.

Yürütmenin istihbarat teşkilatlarının elindeki bilgilere erişimi söz konusu olduğundan, bu bilgilerin çeşitli amaçlarla istismar edilmesi ihtimali, bu teşkilatların gözetim ve denetimi için özel yöntem ve araçların oluşturulmasını gerekli kılmıştır. İstihbarat örgütlerinin denetimi kadar, hükümetlerin onlar üzerindeki otoritesi de önemlidir. Geçmişte darbe hazırlıklarını kendilerine haber vermeyen istihbarat teşkilatlarından şikâyet eden başbakanların olduğunu düşünürsek, bu hususun önemi daha da iyi anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, modern demokratik toplumlarda istihbarat örgüt ve faaliyetlerinin yasama, yürütme ve yargı organları tarafından gözetim ve denetiminin dengeli bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Yürütme, istihbarat teşkilatlarını en sağlıklı bir şekilde ülkenin ihtiyaçlarına göre çalıştırır ve kontrol ederken; parlamento bu faaliyetlerin etkinliğini, demokratik ilke ve ülke çıkarlarına uygunluğunu denetlemelidir. Yargı ise, özellikle kişisel hak ve özgürlüklerin korunması açısından gerekli yargısal denetimi yapmalıdır.

5.2 İstihbarat Teftişinin Beş Kademesi

İstihbarat teftişi, istihbarat servisi faaliyetlerinin denetlenmesi ve değerlendirilmesi için kullanılan genel terimdir ve aşağıdaki kavramları içerir:¹

¹ Dcaf-Tesev Güvenlik Sektörü Çalışmaları Kitap Dizisi, Backgrounder Serisi, *İstihbarat Servislerinin Parlamenter Gözetimi*

- Parlamenter gözetim,
- İç denetim: Görevlilerin kendilerine bağlı çalışanların hareketleri üzerindeki yetki ve buna bağlı yükümlülükleri (memurların haklarını korumak ve gereken durumlarda kurum içi cezalar vermek dahil),
- İdari denetim: İstihbarat servislerinden sorumlu ilgili idarecilerin ve/veya bakanlıkların yükümlülükleri,
- Yargısal teftiş: İstihbarat servislerinin belli faaliyetlerine izin vermek veya hukuk ihlal iddialarını yargılamakta yargının oynadığı rol,
- Medya veya sivil toplum tarafından yapılan dışarıdan gözetim: istihbarat servislerinin faaliyetleri veya görevlilerin hesap verebilirliği üzerine yapılacak kamu tartışmalarında oynadıkları rol.

Bu kademelerin herhangi birindeki yetersizlik bütün süreci etkilemektedir.

5.3 Yetki

Devlet istihbaratının üretimi ve kullanılmasını, devletin istihbarat sistemi içinde yer alan bütün istihbarat organizasyonları arasındaki koordinasyon ve işbirliğini arttıracak esaslarla ve istihbarat faaliyetlerindeki yetki ve sorumlulukların tam olarak belirlenmesiyle mümkün hale gelebilir. İstihbarat teşkillerinin, ulusal güvenliğin şekillenmesindeki bütüncül etkisini ve rolünü yerine getirecek tarzda yapılanmaları gerekmektedir.

Birimler arasındaki yetkilendirmelerdeki problemler bilgi akış yolunu etkilemektedir. Gözetim kurumlarının yetkileri, bazı istihbarat servislerinin gözetimden muaf olması ya da normalde istihbarat servisleri tarafından yerine getirilen görevlerin özel oyunculara yaptırılması nedeniyle sekteye uğramaktadır. Bunlara ek olarak, anti-terörizm gibi konularda giderek artan uluslararası işbirliği, bazı dış istihbarat faaliyetlerinin gözetimini karmaşıktırabilir.

Askeri istihbaratla Emniyet bazen MİT arasında savaşlar yaşanmaktadır. Müslüm Gündüz ve Fadime olayı böyle bir savaşın sonucudur. Askeri istihbarat Müslüm gündüzü irtica odaklı kullanmakta iken emniyet bir gece baskınıyla Müslüm Gündüz ile

İlgili gerçekleri ortaya çıkarmış, onun irtica misyonuna darbe indirmiştir. Konya'da çıkan ve sabıkalı hırsızlardan oluşturulan “sofular” gurubunun da emniyet ve askeri istihbarat arasında yaşanan böyle bir mücadele sonucu ortaya çıktığını düşünüyorum. İstihbarat teşkilatları niye birbiriyle savaşır? Çünkü istihbarat teşkilatlarının milletin güvenliğinden devletin esenliğinden önce kendilerini bağlı hissettikleri aidiyetler vardır. Bu bazen derin devlet olmakta, bazen ordu olmakta, bazen de sivil otoriteler olmaktadır. Oysa bu teşkilatlar öncelikle halkın güven ve huzurunu düşünse devleti kendileri için bir kalkan değil, halka bir şemsiye, halkın ortak iradesi olarak düşünse, temel özgürlükleri ve demokratik ölçüleri ölçü alsalar kendi aralarında mücadeleye de gerek kalmayacaktır, birbirinden istihbarat gizlemelerine de. Temel yanlışlık kendilerini bağlı hissettikleri güçlere dayanmaları ve öncelikle onların menfaatlerini kollamalarıdır. Arada bir seçimler olmasa, sandık olmasa halk bazı kesimlerce hiç hatırlanmayacak ve dikkate alınmayacaktır.

“Ülkeyi korumak ve kollamak” belirli kesimlerin tekelinde kaldığı süreçte istihbarat savaşları devam edecektir. Devletin bütün kurumları yasal yetki ve sorumluluk alanlarında kalır, ülkenin geleceği kurum kimliğinden önde tutulur, milletin iradesi başka iradelerden üstün görülürse istihbarat savaşları biter, istihbarat paylaşımı mümkün hale gelir.

5.4 Ehliyet

İstihbarat gözetimi, istihbarat servislerinin ulusal istihbarat sistemi içindeki rolünün tam anlamıyla kavranmasını gerektirir. Gözetim kurumlarının inceleme ve soruşturmalarını yürütebilmesi için elinin altında yeterli maddi kaynak ve deneyimli personel olması gerekir.

Uluslararası politikada bilgilerin sınırlı olması, bilgiye ulaşmanın ve bu arada geçen zamanın maliyeti ile bunları yaparken gizliliğin korunmaya çalışılması gibi hususlar karar alma sürecinde objektif rasyonelliğin sağlanmasının önündeki engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Karar mercilerinin tüm alternatifleri dikkate alarak, rasyonellik içinde en tatmin edici alternatifi seçmesi gerekmektedir.

5.5 Tavır

Gözetim kurumlarının gerektiğinde kayıtları talep etme ve şüpheli uygulamalar hakkında soruşturma başlatmak dahil, istihbarat gözetimine aktif yaklaşmak konusunda samimi bir şekilde istekli olması gerekir.

İstihbarat alanındaki yetersizliğin diğer bir nedeni “istihbarat” gayretlerinde önceliğin “tehdide” değil de “rakip istihbarat örgütlere” yönelmiş olmasıdır. Bütün ülkelerde istihbarat örgütleri, istihbarat paylaşımı konusunda kıskançtırlar bu anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bu davranışın nedeni ideolojik değil, kurumsal kültürden kaynaklanır. Siyasi otorite ise bunu aşmanın yollarını arar.

Türkiye'de ise istihbarat paylaşımı bir yandan kurumsal kültürle ilgiliyken, bir yandan da ideolojik farklılıklar ve istihbarat örgütlerinin siyaset kurumuyla ilişkileri tarafından biçimlendirilmektedir.

Asimetrik tehditle baş etmek zorunda olanlar istihbarata özel bir önem verirler. Öyle ki, bazı uzmanlar asimetrik tehditle başa çıkmanın yarısının güçlü ve tam zamanlı istihbarattan geçtiğini söylemektedirler. Bununla birlikte ihtiyaç duyulan istihbaratın sağlıklı ve zamanında üretilmesinin önünde çeşitli güçlükler bulunmaktadır. İlk güçlük istihbaratın değişen karakteri ile yakından ilgili iken, ikincisi bir türlü engellenemeyen “istihbarat paylaşma(ma) kültürünün” yıkıcı etkisidir. Soğuk savaş döneminde tüm kurumlar gibi istihbarat örgütlerinin de işi oldukça kolaydı. Çünkü dünya siyah ya da beyazdı, düşman belli idi. NATO için komünistler, Varşova Paktı için emperyalistler hedef tahtasındaydı.

5.6 Gizlilik – Şeffaflık Çelişkisi

İstihbarat gözetimi bir yandan demokratik standartlara uyum sağlamalı, öte yandan, özellikle operasyonel konularda gizlilik ilkesine gereken derecede sadık kalmalıdır. Bu, istihbarat kurumlarının, parlamentoların hassas bilgi ve belgeleri gizlilik içinde işleyeceği konusunda emin olması açısından da önemlidir.

İstihbaratın etkinliği gizliliğin korunması ve meşruyetine bağlıdır. Öte yandan, istihbarat kurumlarının ve faaliyetlerinin; belirli bir ölçüde şeffaf ve denetime açık olması hem kamu vicdanı hem de bu teşkillerin toplumdan kopmaması ve gelişimlerini sağlayabilmesi için zaruri bir ihtiyaçtır.

Bu nedenle Türk istihbarat kurgusu dahilinde her türlü stratejik bilgi-eylem ilişkisini oluşturacak hiyerarşik bir yapılanma sağlanmalı ve buna uygun hukuki süreçler edinilmelidir.

5.7 Koordinasyon Eksikliği

Türkiye’de dış politika ve ulusal güvenliğin ihtiyacı olan istihbaratı sağlayabilecek başarılı istihbarat örgütleri var olduğu halde, koordinasyon eksikliği nedeniyle istihbarat ihtiyacının tam olarak karşılanmadığı ortak bir kanıdır. Eski diplomat Kamran İnan bu eksikliği şu sözlerle ifade etmektedir: “Dış istihbarat toplamada da Türkiye’nin başarılı olduğu söylenemez. Bu ciddi bir zaafımızdır.”²

2000’li yılların devamında Ulusal Hukuk Sisteminin siyasallaştırılmasına, Anayasa’nın temel ilkelerine aykırı oluşumlarında mücadelesi konusunun baskı altına alınmaya çalışılması; siyasi konularda olduğu gibi güvenlik alanında da karşılıklı itimatsızlık nedeniyle sivil-asker kurumsal işbirliği büyük ölçüde işlemez duruma gelmiş; inandırıcı, entegre ve birbirinden güç alan bir güvenlik politikası oluşturma ve uygulama imkanı kalmamıştır.

Devletin iç dengeleri arasında yaşanan çekişme ülkeyi zaafa düşürmekte, insan, imkân ve zaman kaybına neden olmaktadır. Derin yapılarca istihbarat birimlerinde teslimiyetçi, sorgulamayan, hukuk kaygısı olamayan ekipler istenmektedir. Eğer bir kurum veya birimden yararlanamıyorsa onu dışlamakta, kendisine bağlı alternatif bir birim kurmaktan kaçınmamaktadır. Dolayısıyla zaten dar olan ülke kaynakları çarçur edilmektedir. Bu rekabet özellikle istihbarat alanında ortaya çıkmaktadır.

² Yılmaz S. (2008). *a.g.e.* s:382

Devlet içinde yapılan her bir güç kendi adına çalışan bir istihbarat birimi oluşturmakta, diğerlerini güvensiz saymaktadır. "Devlet" ve "Hükümet" (ve başka odaklar) arasındaki bu rekabet aynı fonksiyonu gören, birbirine benzer pek çok kurumun kurulmasını, benzer pek çok ekipmanın alınmasını ve aynı alanda kabarık personelin istihdamını beraberinde getirmektedir. Ayrışma nedeniyle benzer kurumlar arasındaki işbirliği ve diyalog yetersizdir.

Bu birimler ellerinde olan bilgileri, tecrübeleri birbiriyle paylaşmaktan kaçınmaktadır. Birbirine minnet etmeyen istihbarat birimleri yabancı birimlere daha açık olabilmektedir.

"Devlet" ve "Hükümet" arasında yaşanan bu ayrışma, yabancılaşma ülke güvenliğine de zarar vermektedir. Güvenlik birimleri arasında yeterli işbirliği ve güven olmadığı için ülkemiz her türlü etkiye, istihbarat çalışmasına ve provokasyona açık hale gelmektedir.

5.8 Eğitim ve Teknoloji Eksikliği

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, nükleer tehdidi ortadan kaldırdığı için tüm dünyada memnuniyetle karşılandı. Ama nükleer silahlar yarışında olduğu gibi, dünya genelinde ve istihbarat toplumunda teknolojinin çok hızlı ve insan aksiyonlarının önünde gittiğine dair bir önsezi bulunmaktadır.³

Teknolojide yaşanan hızlı değişim ve gelişimler tüm alanlarda olduğu gibi istihbarat alanında da değişimi gerekli kılmıştır. Bu değişim süreci haber almayı daha hızlı ve imkanı hale getirmiştir. Bilgi artık eskisinden daha kolay erişilebilir ve paylaşılabilir. İzleme, takip ve kaynaklara erişim açısından özellikle internet günümüzde vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir.

Birimler arasında iletişim ve kaynak paylaşımı artık eskisinden daha kolaydır. Ancak teknolojik gelişim faydalarıyla birlikte olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Siber suçların artması, kamu kuruluşlarından bankalara kadar her alanda

³ Todd, P., Bloch, J. (2006). *a.g.e.* s:94

işlemlerin bilgisayarlar ve ağlar üzerinden yapılmaya başlanması güvenlik açıklarını da ortaya çıkartmıştır. Bilgi artık herkes için erişilebilir durumdadır. Bu nedenle istihbarat alanında gizlilik riske girmiştir.

Teknolojinin gelişimi ile birlikte gelişimin açıklarından faydalanmak isteyen kötü niyetli yazılımcılar devletin her birimindeki sistemlere girebilme çabasındadır.

Bilgi teknolojisindeki hızlı değişim ve bilgisayar (internet) ortamının yarattığı sanallıklar, çok daha gerçeğe yakın ve etkileyici boyutlara ulaşmıştır. Türkiye ise; uluslararası sistemin merkezinde bulunan gelişmiş devletlerde biçimlendirilen bilgi zincirlerine bağlı kalmaya büyük ölçüde devam etmektedir. Bu merkezlerden aktarılan ve koşulsuz olarak kabul edilen bilgi ile düşünce üreten kurumlarımızın ihtiyaçlarının karşılandığını söylemek zordur.

Genelde bilimin ve özellikle sosyal bilimlerin sürprizlere açık yapısı, modeller ya da kuramların ancak temellendikleri vakalar çerçevesinde anlamlı olmaları ülkeyi ilgilendiren kriz veya olaylarda, kendi bilgi edinme ve alternatif politikalar üretecek düşünce oluşturma kurumlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

İnternetteki gelişmeler de istihbarat çalışmalarında yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bilgilerin dünya yüzünde kolayca dağılması gözetleme konusunda büyük kolaylıklar sağlamaktadır ancak diğer yandan teröristler de bu kolaylıklardan yararlanabilmektedir.⁴

Tüm bu olumsuzluklar güvenlik ve istihbarat sisteminde teknolojiyi yakından takip etme zorunluluğunu doğurmaktadır. Teknolojideki büyük değişimler sayesinde kamu anlayışının totaliter izlenme ve yönetilme potansiyeli büyük ölçüde artmıştır.⁵ Ancak teknolojinin gelişimi eğitimli personel ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

⁴ Todd, P., Bloch, J. (2006). *a.g.e.* s:23

⁵ Todd, P., Bloch, J. (2006). *a.g.e.* s:23

Türkiye'nin teşkilat ve yetişmiş eleman noksanlığı bu alandaki çalışmalarını sınırlamaktadır.” MİT eski müsteşarlarından Sönmez Köksal da MİT’te nitelikli insan ve teknoloji ihtiyacı üzerinde durmuştur.

İstihbarat gayretleri daha çok fiziki yapılara ve büyük objelere odaklanmıştı. Tanklar, toplar, tümenler, uçaklar, hava limanları gibi. Ancak soğuk savaş bitince tehditler de, istihbarat devşirme ortamı da hızla değişime uğradı. Tehdit, asimetrik karaktere bürünürken, küreselleşme ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler istihbaratçıları “veri” selinde boğmaya başladı. Değişim sihirli kelime olmuştu ve bu durumda istihbaratın da istihbaratçının da değişmesi gerekiyordu. Önceleri “Düşman nerede ?” sorusuna cevap arayan istihbarat örgütleri, şimdilerde “Tehdit kim ?” sorusuna cevap aramaya başladılar. Artık istihbaratçılar veri toplayan ve onu işleyen değil, milyarlarca veri arasında işe yarayanı bulmaya çalışan “istihbarat avcılarına” dönüşmek zorunda kaldılar. Ancak bu gerçekleri kavrayamayan, geleneksel bürokratik kalıplara takılıp kalan istihbarat örgütleri günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek değişimi bir türlü gerçekleştiremediler. Dışa kapalı, gizemli, eski yöntemlerle çalışmayı sürdüren, tartışmalı personel profilini istihdam eden, aşırı merkezileşmiş organizasyon modelleri ile yeni sorunlara cevap bulmak için çırpınıp durmaktadırlar. Türkiye'nin istihbarat örgütleri de benzer sorunlarla boğuşmaya devam etmektedir.

6. İSTİHBARAT ALANINDAKİ SORUNLAR İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Güvenlik maliyetini düşürmenin en sağlıklı yollarından birisi, hukuk kuralları içinde, etkin ve milli istihbaratın üretilmesidir. Türk halkına güvenli bir gelecek sağlamak, oluşabilecek asimetrik tehditlere uygun cevabı vermek ancak gerekli istihbaratı zamanında üretebilmek ile mümkün olacaktır. Bunun için tüm istihbarat kurumlarının teknik ve personel kapasitesini geliştirirken, toplum, istihbarat örgütlerine dair ve bu kurumlarla işbirliği yapmanın yurttaşlık görevi olduğuna dair bilgilendirilmelidir. Diğer taraftan kurumlar arası işbirliği kültürü hızla geliştirmelidir.¹

Yaşanan süreç ve değişimler başarılı istihbarat ile kamu sorumluluğunu bir araya getirmenin mümkün olduğunu ve bu modelde yapıcı istihbarat idaresinin sekiz özelliği bulunduğunu göstermiştir:²

- Yöneticiden bağımsızlık,
- Soruşturmaları başlatma gücü,
- Siyasi tayfi yansıtan partisiz üyelik,
- Bilgilere erişme gücünün büyük olması,
- Gizliliği sürdürme yeteneği,
- Kurumsal ekspertiz,
- Kamuoyunu yönlendirme etkisi.

Türkiye, ulus-devlet yapımızı hedef alan, sinsice örülmüş, mücadele edilmesi zor, yeni ve örtülü bir tehdit yumağı içerisinde bulunmaktadır. 21.yüzyıl güvenlik ortamı hegemonik güçlerin bilgi ve eylem mekanizmalarının merkezine koydukları istihbarat fonksiyonları ile şekillenecektir. Kurulan hegomanya mekanizması dört temel istihbarat fonksiyonunu kapsamaktadır:

- Daha çok gözetleme, dinleme ve insan istihbaratına dayanan küresel bir istihbarat ağı,

¹ Özcan N.A. (2008). *Türkiye'nin Çözül(e)meyen İstihbarat Sorunu*.

² Todd, P., Bloch, J. (2006) *a.g.e.* s:268

- Yönlendirilmiş global medya, gündem oluşturan uluslararası kuruluşlar, dezenformasyon üreten düşünce kuruluşları, etki ajanları vb. unsurların yer aldığı global propaganda ve etki ağı,
- Ulus-yapma, rejimi restore etme gibi ülke senaryolarını destekleyen temin edilmiş; militer güç, kişi, demokrasi vakfı, çağdaş sivil toplum örgütü, kalkınma ajansı gibi örtülü istihbarat fonksiyonu olan operatif kurum, kaynak ve vasıtalar,
- Tüm bu örtülü yapı ve faaliyetlerin gizliliğini ve güvenliğini sağlayacak koruyucu güvenlik sistemleri.

Bir ülkenin 21. yüzyıla hazır olması için, ülkenin yönlendirme amaçlı bilgilendirmeyi aşarak kendi çıkarlarına göre oluşturulan stratejik vizyon çerçevesinde stratejik istihbarat ağının oluşturulması, bilimsel kriterlere konu olan sorun ya da ülke hakkında ve gelecekte oluşturacağı duruma (güvenlik ortamı) ilişkin derinlemesine bilgi üretilmesi, bu bilginin geliştirilmesi amacıyla aktif ve dinamik kadrolara sahip enstitülerin oluşturulması, buralarda üretilen bilginin politikalara temel oluşturması şeklinde alışkanlığın sağlanması zorunludur.

Uluslararası sistemde yaşanmakta olan radikal değişimler kaçınılmaz olarak Türkiye'yi de etkileyecektir ve hatta bu etkinin diğer coğrafi bölgelere kıyasla Türkiye üzerinde daha fazla olacağı da açıktır. Türkiye gibi siyasi homojenliğini ve ekonomik gelişmesini tamamlamadan dışa açılan, ulusal devlet yapısı geçirgen ve hassas, ulusal güç unsurları sürekli dezenformasyona uğratılmaya çalışılan, örtülü faaliyetler ve propaganda ile güvenliği ve bütünlüğü istikrarsızlık unsuru haline getirilen devletlerin uluslararası alandaki güvenlik rolü, halklarını saldırı ve iç savaşlar karşısında sosyal ve fiziksel olarak koruma ve ulusal kimliği muhafaza ile sınırlı kalmaktadır.

6.1 Denetim

İstihbarat alanındaki en önemli sorunlardan biri denetim sorunudur. İstihbaratı hesap verebilir hale getirmek bu alandaki iyileştirmeleri sağlayabilmek açısından bir diğer yapılması gereken maddedir. İstihbarat teşkilatlarının gözetiminde hukuki standartlar ve en iyi uygulamalar' daki siyasa önerilerinden bazıları şunlardır:³

- İstihbarat servislerinin gözetimini yürütmek yasama, yürütme ve yargının ortak sorumluluğudur. Gözetimin kurum ve aktörleri arasında teşkilat düzeyinde iç denetim, yürütme, yasama, yargı, sivil toplum grupları, düşünce kuruluşları ve araştırma enstitüleri ve uluslararası düzeyde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi altında hizmet veren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yer alır.
- İstihbarat servisleri faaliyetlerini parlamentonun koyduğu yasalar aracılığıyla hukukileştirmek, iç yönetim ve iş yaşamında profesyonel davranışları teşvik etmek suretiyle iç denetimi sağlar.
- İstihbarat servislerinin görev ve yetkilerin tanımlanmasında, güvenlik veya istihbarat teşkilatının rolü net bir biçimde tanımlanmalı, ulusal güvenliğe ve sivil toplumun yapısına yönelik ciddi tehditler barındıran ve ayrıntılarıyla belirlenmiş hususlarla sınırlı olmalıdır. Ulusal güvenliğe ve toplumun düzenine yönelik tehditler kavramı yasal olarak tarif edilmelidir.
- Hukukun üstünlüğü ilkesine göre, güvenlik ve istihbarat servislerinin sahip olduğu ya da kullandığı herhangi bir özel yetkinin yasaya dayanması gereklidir. Özel yetkilerin kullanımının öncesinde ve sonrasında, özel yetkilerin kötüye kullanımına karşı teşkilat haricinden kişilerin de müdahil olduğu kontroller geliştirilmelidir.
- Güvenlik ve istihbarat servislerinin terörle mücadelede giriştiği her tür faaliyet insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı göstermelidir. Terör faaliyetleri yürüttüğünden şüphelenilen ya da bu tür faaliyetlerden suçlu bulunan kişinin eylemleri her ne olursa olsun, istihbarat servisleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (ICCPR) teminat

³ Dcaf-Tesev a.g.e.

altına aldığı biçimiyle yaşama hakkına aykırı davranışta asla bulunamaz. Devletin yürütme organı doğrudan denetim uygular, bütçeye karar verir güvenlik ve istihbarat servislerinin faaliyetlerine yönelik kılavuz ilkeleri ve öncelikleri belirler.

- İstihbarat yasaları iki ayrı erişim hakkını kapsamalıdır: yürütmenin teşkilatın elindeki ilgili bilgilere erişim hakkı ve teşkilat yöneticilerinin ilgili bakana erişim hakkı. Bakan, güvenlik ve istihbarat konularına ilişkin politikaları biçimlendirmekten hukuken sorumlu olmalıdır. Ayrıca, yasa, bakanı düzenli aralıklarla teşkilat raporu almaya yetkili kılmalı ve siyaseten hassas meselelerin onayından hukuken sorumlu tutmalıdır.
- İstihbarat yasaları bakandan kaynaklanabilecek istismarlara ve istihbarat servislerinin siyasileşmesine karşı teminatlar içermelidir; bakandan gelen tüm talimatların yazıya dökülmesi ve/veya muhalefet liderinin yanı sıra dış teftiş kuruluna ifşa edilmesi gibi çok çeşitli teminat mekanizmaları düşünülebilir.
- İstihbarat servisleri her hangi bir siyasi partinin çıkarlarını gözetecek bir uygulamada bulunmamalıdır.
- İstihbarat servislerinin demokratik sürecin parçası olan ve hukuka uygun protesto eylemleri, tarafgir ya da muhalif eylemler hakkında tahkikat yürütmesine izin verilmemesi gerekir.
- Devletin yasama organı, güvenlik ve istihbarat servislerini ve bu servislerin özel yetkilerini tanımlayıp düzenleyen yasalar geçirmek ve ilgili bütçe tahsisatını kabul etmek suretiyle parlamenter gözetim uygular.
- Parlamenter Denetim Organlarının Görev ve Yetkilerinin Yatay Kapasitesi: bütün yardımcı departmanlar ve görevliler de dâhil olmak üzere tüm istihbarat cemiyeti, bir ya da daha fazla parlamenter gözetim organının yetki kapsamına girmelidir. Görev ve yetkilerin dikey kapasitesi: parlamenter gözetim organının yetkileri şunların tümünü ya da bir kısmını kapsayabilir:⁴

⁴ Dcaf-Tesev. a.g.e.

- a. Hukuka uygunluk,
- b. Etkinlik,
- c. Verim,
- d. Bütçe ve muhasebe,
- e. İnsan hakları sözleşmeleriyle uyum,
- f. İstihbarat servislerinin politika/idari boyutu.

Yukarıda sözü edilen altı maddenin tümünün de ya parlamenter gözetim organının ya da devletin diğer bağımsız mercilerinin, örneğin, ulusal teftiş kurulu, baş müfettiş, ombudsman ya da mahkemenin yetki alanına girmesi gerekir; yetkilerin üst üste binmesinden kaçınılmalıdır.

- Yargı organı, güvenlik ve istihbarat servislerinin özel yetkilerini izler, bu kurumların çalışanlarının hukuka aykırı fiilleri aleyhine dava açar.
- Güvenlik ve istihbarat teşkilatlarının bireyleri etkileyen işlevlerinin tetkiki (Ombudsmanlar veya başmüfettişler gibi) bağımsız ve tarafsız görevlilerce yürütülmeli ve standartları izlemelidir. Tetkik görevini yürüten kişinin bu düzeyde bir görevin gerektirdiği anayasal ve hukuki koşulları sağlayabilen bir kişi olması ve görevi sırasında yasal iş güvencesi hakkından yararlanması gerekir.
- Sivil toplum grupları, düşünce kuruluşları ve araştırma enstitüleri: Güvenlik ve istihbarat servislerinin yapı ve işleyişini, özellikle kamu kaynakları temeli üzerinden izler. Yurttaş bireyler de ulusal ve uluslararası mahkemelerin yanı sıra, özel mahkemeler, bağımsız ombudsmanlar ya da komisyon başkanları/başmüfettişler vasıtasıyla güvenlik ve istihbarat servislerinin özel yetki kullanımına ferdi olarak sınırlama getirebilirler.
- Uluslararası düzeyde, güvenlik ve istihbarat servisleri üzerinde herhangi bir gözetim mevcut değildir; yine de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi altında hizmet veren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, neredeyse tüm Avrupa devletlerindeki devlet organlarının faaliyetleriyle ilişkili olarak bireylerden başvuru alabilir.

6.2 Tavır

Ulusal istihbarat gözetim sistemlerindeki farklılıklar, farklı politik kültürlerin farklı sorunlara verdiği önceliklerin göstergesidir. Bununla birlikte, belli sorunlara cevaben şu yaklaşımlar düşünülebilir:

İstihbarat ve istihbarat gözetimi konularını içeren bir yasa ülkenin bütün istihbarat servislerini kapsamalı ve şu konuların çerçevesini belirlemelidir:

- Coğrafi görev alanı,
- Soruşturulacak konular,
- İzin verilen soruşturma teknikleri,
- Servisler, yürütme ve parlamento arasındaki işbirliğinin tanımı,
- Kaynak gözetimi, erişimi ve dağıtımına ilişkin kurallar.

İstihbarat konuları ile ilgilenen komisyonlar arasında uzmanlaşmış parlamenter istihbarat gözetim komisyonları (PİDK'lar), bütçe komisyonları ve görevleri arasında Savunma Bakanlığı ya da İçişleri Bakanlığı gibi bazı istihbarat kurumlarının bağlı olduğu bakanlıkların çalışmalarını düzenlemek olan komisyonlar bulunmaktadır.⁵

PİDK'lar pek çok demokraside parlamenter gözetim görevinin büyük bir kısmını üstlenmektedir bu konuda önemli bir istisna, böyle bir komisyona sahip olmayan Fransa'dır.⁶

PİDK'lar parlamento üyelerinden ya da Norveç ve Kanada'da olduğu gibi parlamento adına çalışan uzmanlardan oluşabilir. PİDK'lar sadece istihbarat meselelerinin tartışıldığı bir ortam değil, aynı zamanda birer bilgi ve uzmanlık havuzudurlar.

⁵ Dcaf-Tesev Güvenlik Sektörü Çalışmaları Kitap Dizisi, Backgrounder Serisi, *İstihbarat Servislerinin Parlamenter Gözetimi*

⁶ Dcaf-Tesev a.g.e.

Üyeleri parlamentonun tamamı tarafından, konu ile ilgili özel komisyonlar tarafından, ya da parlamentonun onayıyla veya onayı olmadan - yürütme tarafından atanır.⁷

Buna ek olarak, PİDK'lara tüzükler aracılığıyla büyük soruşturma ve izleme yetkileri, ayrıca tavsiyelerinin uygulanış şeklini izleme hakkı verilmelidir.

Parlamento üyeleri kendilerine yardımcı olmak üzere deneyimli, özenle seçilmiş bir destek personeline sahip olmalıdır.

Bilgi ve deneyimin korunması, aynı üyelerin yasama kariyerleri boyunca bu konuda çalışması ile sağlanabilir, ancak söz konusu üyelerin istihbarat servisleriyle fazla içli dışlı olması ve bunun sonucunda servislerin faaliyetlerini hakkıyla denetleyememeleri riskini de taşımaktadır.

Üyelerin farklı kökenlere sahip olması. PİDK üyeleri, ideal olarak ülkenin politik, etnik ve dini çeşitliliğini yansıtacak şekilde farklı kökenlere sahip olmalıdır. Bazı sistemlerde PİDK başkanının muhalefet partisi üyesi olması zorunluluğu vardır.

Danışıklığın engellenmesi. Sabık istihbarat camiası üyeleri ve istihbarattan sorumlu bakanlar genelde belli bir süre PİDK'da görev yapmazlar. Yürütme üyelerinin PİDK'ya katılımı sınırlı olmalıdır.

Aşağıdaki tedbirler parlamento üyelerinin sorumlulukları ile ilgili izleyecekleri tavrın şekillenmesi açısından önemlidir:⁸

- İstihbarat konularında etkin eğitim
- Yeterli personel ve kaynak
- Yeterli maaş

⁷ Dcaf-Tesev a.g.e.

⁸ Dcaf-Tesev a.g.e.

Bunun yanında, siyasi partilerin ve seçmenlerin görevi parlamento için vasıflı adaylar seçmek, parlamento üyelerinin görevi ise PİDK'lar için uygun bireyleri seçmektir.

Doğru belirlenmiş ve kurallara bağlanmış üye seçimi ölçütleri. Eğer PİDK üyelerinin geçmişleri hakkında araştırma yapılacaksa, bunu belirleyen ölçütler gizli olmamalı, net olmalı ve itiraz imkanı içermelidir.

İstihbarat servisleri için yeterli raporlama yıllık raporlar gibi düzenli raporlamalara dair koşullar:⁹

- İdarecilerin ya da kurumların takdiri ile değil, istihbarat gözetim kanunları çerçevesinde belirlenmiş bir içeriğe sahip olmalıdır.
- Parlamentonun PİDK için seçilmiş veya seçilmemiş üyeleri ve kamuoyu için gizli ya da açık iki farklı sürüm gerektirse de, bütçesel, örgütsel ve operasyonel detayları mümkün mertebe belirlemelidir.

6.3 Yetki ve Ehliyet

Düzenli raporlamanın yanında, PİDK'lar, gerek görülen hallerde daha özel raporlar talep edecek güce sahip olmalıdır. Buna karşılık, PİDK'ların da elde ettikleri sonuçlara dair parlamentoya düzenli rapor sunması ve bu raporların içeriğinden istihbarat kurumlarını genel olarak haberdar etmesi gerekir. PİDK'ların tavsiyeleri ve raporları parlamentoda tartışılmalıdır.

21. yüzyılın güvenlik ortamında artık istihbarat birimlerimizin, küreselleşen Yeni Dünya Düzeni düşünceleri ve planlamaları platformunda profesyonel çalışması ve faaliyetlerini gerçek global tehditlere yöneltmesi gerekmektedir.

Yıllardır sürdürüldüğü gibi, ülke içi güvenlik kaygılarıyla ve bölücü, yıkıcı faaliyet ile mücadelenin ulusal güvenliğimizin sağlanmasında sınırlı bir alanı temsil ettiği ve dış istihbarat fonksiyonları ile tamamlandıkça istihbaratın kısır bir dair içinde kalacağı görülmelidir.

⁹ Dcaf-Tesev a.g.e.

Türk ulusal güvenlik kurgusu; bölgesel şartlar ve güç merkezlerinin yakın coğrafyasına dayatmaları, iç ve dış güvenlik sorunları nedeniyle politika oluşturma ve uygulama sürecinde bir an önce yapısal, yönetsel ve siyasi vasıtalar bakımından radikal değişikliklere ihtiyaç duymaktadır. Türkiye, sadece Silahlı Kuvvetler'in caydırıcılığına dayanan; reaktif ve ulusal güvenlik endeksli güvenlik konseptini aşarak "ulusal çıkar endeksli" ve "yumuşak güç" ün tüm unsurlarını bir güç projeksiyonun içinde birleştirmiş yeni bir güvenlik kurgusuna ihtiyaç duymaktadır.

Ulus-devlet yapısı, ulus kimliği ve birliğini koruyacak altyapı dönüşümleri yeni ulusal güvenlik politikasının merkezinde olmalıdır. Ancak Türkiye, ulusal güvenliği açısından içe kapalı bir tutum izlememeli, jeopolitik konumuna uygun yeni roller belirlemelidir. Tek boyutlu ve salt güvenlik odaklı politikalar yerine ulusal çıkar endeksli, belirli stratejiler içinde bitişik coğrafyalara açılım sağlayan yeni kavramsal açılımlar; hegemonun biçtiği rol yerine hegemon ile ortak veya bağımsız düşünme, uygulama refleksi sağlamalıdır.

İstihbarat sisteminin doğru işleyebilmesi açısından farklı istihbarat ihtiyaçlarına göre farklı istihbarat görevlilerinin tahsis edilmesi gerekir. En temel fark da, iç ve dış istihbarat görevlileri arasındaki farktır.

Dış istihbaratın temel kaynağı olan espionajın, iç istihbarat elemanları tarafından temin edilmesi mümkün değildir. Çünkü dış istihbaratla ilgilenen ve espionaj ağırlıklı çalışan bir görevlinin, üzerindeki kuşkuculuk ve acımasızlık ile iç istihbaratta verimli olabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle istihbarat çalışmalarını sorumluluk alanında toplamak koordinasyon eksikliği alanında etkili bir çözüm olacaktır.

İstihbarat fonksiyonlarının koordineli ve ekonomik bir şekilde yerine getirilmesi için merkezi bir kontrol sistemine gerek vardır. İstihbarat ile ilgili kuruluşların kontrolsüz bir biçimde yetki alanlarını genişlettirmelerinin ve görev alanında olmayan bilgi ve kaynaklara sahip olunmasının önüne geçilmelidir.

Çok başlılığın önüne geçilebilmesi için istihbarat kurumlarının fonksiyon, yetki ve sorumlulukları gözden geçirilmelidir. Bu maksatla, söz konusu kurumların görevlerinin icrasında suçu duruma düşmemeleri ve meşrutiyet sağlanması için gerekli kanuni düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

MİT ve EGM gibi siyasi iktidarlardan etkilenebilen kurumların dönem dönem yaratabileceği istihbarat boşluklarının önüne geçilmesi için tedbirler oluşturmak istihbarat alanındaki yetki ve koordinasyon sorunlarına da çözüm getirecektir.

Türkiye'nin güçlü ve köklü bir demokrasiye sahip olabilmesi açısından İstihbarat sorunlarının aşılabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ilk olarak istihbarat fonksiyonları ile ilgili devletin yapısal değişikliklere gereksinim vardır. Türkiye'nin güvenlik ve devlet politikasının sürekliliği açısından, EGM ile MİT arasında, anayasal düzeni, kamu güvenliğini iç ve dış tehdit odaklarına karşı hukuk devleti sınırları içerisinde koruyup kollayacak bir devlet kuruluşuna ihtiyaç vardır. ABD'de FBI, İngiltere'de MI5, Almanya'da ise Federal Anayasa'yı Koruma Teşkilatı BFV, güçlü devlet olgusunun temel dinamiğini oluştururken, Türkiye'de bu konuda bir boşluk bulunmaktadır.

Gerek ulus güvenliğinin sağlanmasında, gerekse dış ve iç politikaların yürütülmesinde güvenlik ortamını şekillendiren pek çok yeni aktör ve vasitanın görünür ve görünmez etkisi vardır. Türkiye'nin ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekten sağlam politikalar üretebilmek ve uygulayabilmek için ulusal güvenlik ve ulus-devlet yapısına yönelik tehdit ve kaynakları iyi algılayabilmek için doğru istihbarat ve güvenlik politikalarının uygulanması gerekir. 21. yüzyılın güvenlik ortamı hegemonik güçlerin bilgi ve eylem mekanizmalarının merkezine koydukları istihbarat fonksiyonları ile şekillenecektir. Kurulan global hegomanya mekanizması dört temel istihbarat fonksiyonunu kapsamaktadır:

- Daha çok gözetleme, dinleme ve insan istihbaratına dayanan küresel bir istihbarat üretim ağı

- Yönlendirilmiş global medya, gündem oluşturan uluslararası kuruluşlar, dezenformasyon üreten düşünce kuruluşları, etki ajanları vb. Unsurların yer aldığı global propaganda ve etki ağı
- Ulus-yapma, rejimi restore etme gibi ülke senaryolarını destekleyen temin edilmiş; militer güç, kişi, demokrasi vakfı, çağdaş sivil toplum örgütü, kalkınma ajansı gibi örtülü istihbarat fonksiyonu olan operatif kurum, kaynak ve vasıtalar,
- Tüm bu örtülü yapı ve faaliyetlerin gizliliğini ve güvenliğini sağlayacak güvenlik sistemleri.

6.4 Gizlilik ve Şeffaflık Çelişkisi

İstihbarat gözetimi bir yandan demokratik standartlara uyum sağlamalı, öte yandan, özellikle operasyonel konularda gizlilik ilkesine gereken derecede sadık kalmalıdır. İstihbaratın etkinliği gizliliğin korunması ve meşruiyetine bağlıdır.

Bu nedenle, istihbarat kurumlarının ve faaliyetlerinin; belirli bir ölçüde şeffaf ve denetime açık olması hem kamu vicdanı hem de bu teşkillerin toplumdan kopmaması ve gelişimlerini sağlayabilmesi için zaruri bir ihtiyaçtır.

6.5 Koordinasyon Eksikliği

Türkiye’de dış politika ve ulusal güvenliğin ihtiyacı olan istihbaratı sağlayabilecek başarılı istihbarat örgütleri var olduğu halde, koordinasyon eksikliği nedeniyle istihbarat ihtiyacının tam olarak karşılanmadığı ortak bir kanıdır.

İstihbarat fonksiyonlarının koordineli ve ekonomik bir şekilde yerine getirilmesi için merkezi bir kontrol sistemine gerek vardır. İstihbarat ile ilgili kuruluşların kontrolsüz bir biçimde yetki alanlarını genişlettirmelerinin ve görev alanında olmayan bilgi ve kaynaklara sahip olunmasının önüne geçilmelidir.

6.6 Eğitim ve Teknoloji Eksikliği

Teknolojide yaşanan hızlı değişim ve gelişimler tüm alanlarda olduğu gibi istihbarat alanında da değişimi gerekli kılmıştır

İnternetteki gelişmeler de istihbarat çalışmalarında yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu olumsuzluklar güvenlik ve istihbarat sisteminde teknolojiyi yakından takip etme zorunluluğunu doğurmaktadır.

Teknolojinin gelişimi eğitimli personel ihtiyacını da beraberinde getirmektedir dolayısıyla iç ve dış istihbarata yönelik ayrı personel tahsis edilerek bu personelin son teknolojiye yönelik gerekli eğitimler verilmelidir.

Bazı üniversitelerde istihbarat yüksek lisans ve doktora programları oluşturulmalıdır.

6.7 Ulusal Güvenlik ve Ulusal Çıkar Farklılaşması

Türk istihbarat sisteminin yapısal sorunları, Türkiye’de istihbaratçılığın gelişmesinde önemli engellerden birini teşkil etmektedir. Türk ve Amerikan istihbarat sistemleri karşılaştırıldığında hemen öne çıkan temel farkın, amaç ve sistem farklılığı olduğu söylenilebilir. Türkiye’de ulusal güvenlik istihbaratını devlet çapında yürütmekle görevli olan MİT’in temel hareket noktası “ulusal güvenlik” olmakta iken, ABD-CIA örneğinde görüldüğü gibi, günümüzde istihbarat örgütleri klasik ulusal güvenlik anlayışının ilerisinde “ulusal çıkar” eksenli çalışmalar yürütmektedirler.

21. yüzyılın istihbarat gerekliliklerini yerine getirebilmesi için Türkiye, öncelikle geleceğe ilişkin kısa, orta ve uzun vadede stratejik projeksiyonlar, politikalar, alternatif stratejiler, senaryolar üretecek ve uygulayacak kurumsal altyapıya, olanaklara ve yeteneklere sahip olmalıdır. Ulusal gücü sağlamanın ve korumanın en etkili yolu, istihbarat fonksiyonlarımızın uluslararası güvenlik politikalarımızı destekleyecek şekilde yapılandırılması ve geliştirilmesidir.

Türkiye'deki istihbarat çalışmalarının önemli ayağını oluşturan MİT'in son yıllarda yaşadığı değişim ve yetki kapsamı da yaşanan sıkıntılardan biri olduğundan bu bağlamda MİT yasası değiştirilerek, görevleri (istihbarat üretimi, propaganda, örtülü operasyonlar, karşı istihbarat) ile ilgili meşruiyeti sağlayacak hukuksal boşluklar doldurulmalı, gizlilik prensibine azami riayet edecek şekilde gerekli hukuki ve yasama denetimi sağlanmalıdır. İktidar baskısı altında olmaması için MİT bütçesi özerk hale getirilmelidir. MİT'in örtülü operasyon yetenekleri artırılarak Operasyon Başkanlığı güçlü bir şekilde yeniden teşkil edilmelidir. Bu kapsamda MİT, Özel Kuvvetler Komutanlığı ile belirli bir protokol dahilinde işbirliği yapmalıdır.¹⁰

EGM ve Jandarma istihbarat faaliyetleri kanun uygulayıcı (emniyet ve asayişin sağlanması) İstihbaratı ile sınırlandırılmalı; görev ve sorumluluklarının açıkça belirlenmesi yolu ile görev alanlarının 3152 sayılı Kanun haricine fiilen genişlemesinin önüne geçilmeli, 3201 sayılı Kanuna ilave edilen iç istihbarat görevleri kaldırılmalıdır. Telefon dinlemeleri her kurumun kendi istihbarat alanı ile sınırlı olmalıdır.

1234 sayılı Kanun'un içi doldurularak Silahlı Kuvvetlerin özellikle dış istihbarat ihtiyacını karşılamaya yönelik istihbaratı toplayacak ve analiz edecek, Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'na bağlı ABD'deki DIA benzeri, "TSK İstihbarat Komutanlığı" ve buna bağlı yeterli sayıda "Askeri İstihbarat Tugayı" kurulmalıdır. TSK'nin iç istihbarat faaliyetlerinin siyasi iktidarlar tarafından zafiyete uğratılmaması için çıkarılacak bir yasa ile Merkez Komutanlıklarına bağlı çalışacak iç istihbarat teşkilleri oluşturulmalıdır. Dışişleri Bakanlığı büyükelçilikleri bünyesinde istihbarat misyonları teşkil edilerek MİT ve askeri personelin de dış istihbarat faaliyetlerine ortam sağlanmalıdır.¹¹

İstihbaratın bir diğer önemli dalı olan ekonomik istihbarat için; bu alanda geniş kadroya sahip bir devlet üniversitesi bünyesinde eğitim ve analiz yetenekleri geliştirilmelidir.

¹⁰ Yılmaz S. (2010). *Türkiye'de Ulusal Güvenlik ve MİT'teki Değişim*. BÜSAM Elektronik Dergi

¹¹ Yılmaz S. (2010). *a.g.e.*

Ekonomik operasyonlar için MGK GS ile koordinasyon süreçleri sağlanmalıdır. İstihbaratın bir bilim dalı haline getirilmesi için seçilen bazı Üniversitelerde istihbarat yüksek lisans ve doktora programları oluşturulmalı, üniversite ve araştırma merkezleri başta olmak üzere yumuşak güç içindeki tüm unsurların istihbarat fonksiyonları kurgulanmalıdır.¹²

İç ve dış kaynaklı bozucu, bölücü ve parçalayıcı oluşumların önüne geçilmesi, etki ajanları ile mücadele edilmesi, iç güvenliğe yönelik tehditlerin cari olarak takip edilmesi için Almanya'daki Anayasayı Koruma Başkanlığı'na alınan tedbirlere benzer, gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. EGM'nin siyasal iktidardan etkilenmemesi amacı ile üst düzey tayinlerin TSK'ye benzer şekilde "Polis Şurası" tarafından yapılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Siyasi iktidarların kendi özel amaçları doğrultusunda gayri-resmi yapılar oluşturmasının önüne geçmek, bu tür yapıları araştırmak ve yargıya taşımak üzere Adalet Bakanlığı'ndan bağımsız bir "Savcılar Kurulu" oluşturulmalı ve Hakimler ve Savcılar Kurulu'ndaki bakan ve müsteşarın oy hakkı kaldırılmalıdır.

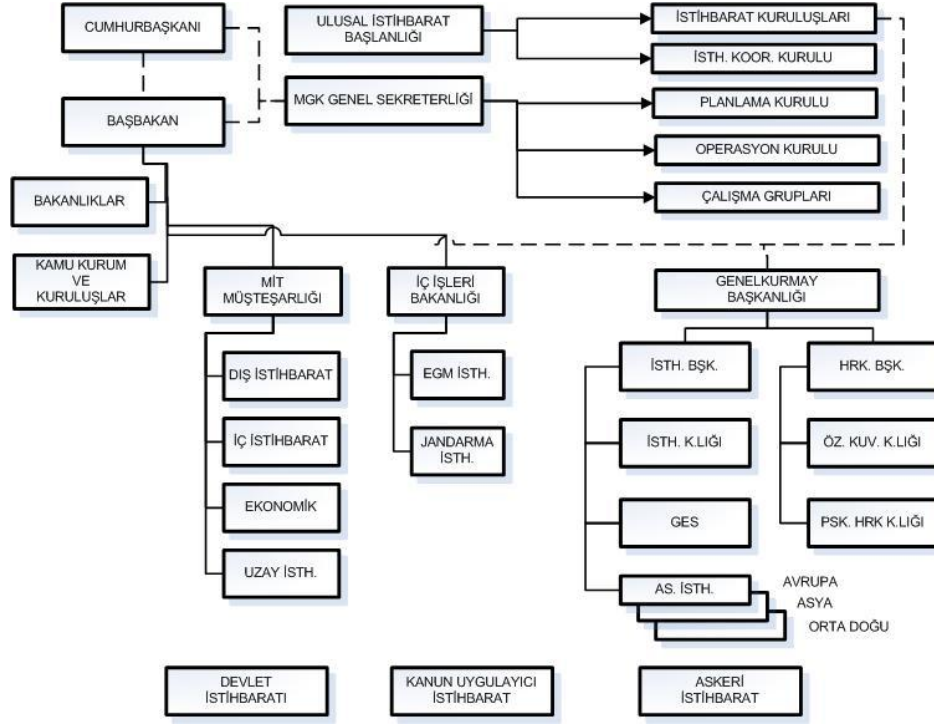
Türkiye genelinde uzay istihbaratı Silahlı Kuvvetler çatısı altında yapılandırılmalıdır. Silahlı kuvvetler dışında güvenlik ortamının şekillendirilmesinde zorlayıcı niteliği olan örtülü ve açık güç unsurlarının geliştirilmesi ve özellikle örtülü operasyon kabiliyetleri için ABD ve İngiltere'deki benzer bir uygulamalar paralelinde (Sivil) Özel Askeri Şirketlerin kurulması teşvik edilmelidir. Bu kapsamda Silahlı Kuvvetler hazırlanacak hareket konseptine uygun olarak gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı, kuruluşları ve faaliyet alanları ile ilgili gerekli düzenlemelere yer verilmelidir.

¹² Yılmaz S. (2010). *a.g.e.*

Tüm bu değerlendirmelere baktığımızda önerilen ulusal istihbarat kurgusu aşağıdaki şekilde özetlenebilir:¹³

- a. MGK Genel Sekreterliği bünyesinde ülkedeki tüm istihbarat faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu olacak bir “Ulusal İstihbarat Başkanlığı” kurulmalı ve MİT Müsteşarının, “Ulusal İstihbarat Başkanı” statüsünde MGK Genel Sekreterliği bünyesindeki “İstihbarat Koordinasyon Kurulu”nda tüm ulusal istihbarat faaliyetlerinin ve fonksiyonlarının koordinesinden sorumlu olmalıdır.
- b. Devlet istihbaratı yapan istihbarat teşkilatlarının bütünlüğünü sağlamak ve ihtiyaç duyulan diğer istihbarat alanlarını bir çatı altında toplamak üzere MİT; dış istihbarat, iç istihbarat, ekonomik istihbarat ve uzay istihbaratı teşkilleri kapsayan bir çerçeveye kavuşturulmalıdır.
- c. Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) ve Jandarma İstihbarat teşkillerinin faaliyetlerinin kanun uygulayıcı (polis ve iç güvenlik) istihbaratı ile sınırlandırılmalı; görev ve sorumluluklarının açıkça belirlenmesi yolu ile görev alanlarının fiilen genişlemesinin önüne geçilmelidir.
- d. Silahlı Kuvvetler’in kendi ihtiyacı olan özellikle dış istihbarat ihtiyacını karşılamaya yönelik istihbaratı toplayacak ve analiz edecek, Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı’na bağlı “TSK İstihbarat Komutanlığı” kurulmalıdır. Müşterek Kuvvet Komutanlıkları bünyesinde; insan istihbaratı, elektronik istihbarat ve teknik istihbarat gibi unsurlar bulunduran üç adet (Avrupa, Asya, Ortadoğu) “Askeri İstihbarat Tugayı” kurulmalıdır.

¹³ Yılmaz S. (2007). *Türkiye’de Ulusal Güvenlik Raporu*. BÜSAM Elektronik Dergi

Şekil.3.Önerilen Ulusal İstihbarat Kurgusu

Kaynak: Yılmaz, S. (2008) Güç ve Politika

Ekonomik istihbarat çalışmalarının siyasallaşmasını engellemek bu alandaki çalışmaların daha düzenli bir şekilde ilerlemesini sağlayacaktır. Bu nedenle akademik şekilde çalışmaların sürdürülebilmesini sağlamak amacıyla Ekonomik İstihbarat çalışmalarını bu yapıdakinden farklı olarak MİT Müsteşarlığı ile değil yetkili bir üniversite ile ilişkilendirmek daha doğru olacaktır.

7. SONUÇ

Ulusal güvenliğin sağlanmasında istihbarat, yaşamsal bir unsurdur. Dış istihbarat ülke çıkarlarını tehdit edici gelişmeleri önceden haber vermekle kalmaz, örtülü faaliyetler ile ülkeler arasındaki çatışmalara diplomatik ve askeri yollarla müdahale etmeye veya bunları engellemeye yardımcı olur. İç istihbarat, ülkenin anayasal düzeni ve rejimi ile vatandaşların huzur ve refahını tehdit edecek unsurlar ve gelişmeler konusunda sivil ve askeri liderleri uyarır.

Türkiye özellikle konumu sebebiyle güç dengeleri arasında sıkışmış bir konumdadır. Bu nedenle ülke güvenliğinin sağlanması ve ulus-devlet yapısının korunması için istihbarat alanındaki çalışmalara özen gösterilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin güvenlik önceliklerinin başında ulus-devlet yapısının; Atatürk ilkeleri doğrultusunda ülke bütünlüğü, laiklik, Türk kimliği, ulusal bilinç, çağdaşlaşma, hukukun üstünlüğü ve geleneksel kültürel değerlere dayalı dokularının güçlendirilmesi gelmektedir. Bu amaçla dış merkezlerin ülke güvenliğine olumsuz etkilerini giderici tedbirler alınmalı, bozucu nitelikteki dış kaynaklı ülke içi medya, sermaye, sivil toplum, dernek, vakıf, etki alanı bağlantıları yok edilmelidir. Ulus-devlet yapısını tekrar çağın şartlarına göre güçlendirmiş Türkiye, “büyük güç” olarak bölgesel ve küresel roller edinebileceği bir güvenlik ortamında yumuşak gücünü de kullanabilen bir güç projeksiyonu ile ulusal çıkar endeksli bir güvenlik yapısı ve proaktif politikalarla geleceğe emin adımlar atabilir. Türk ulusal güvenlik kurgusu; bölgesel şartlar, güç merkezlerinin yakın coğrafyasına dayatmaları, iç ve dış güvenlik sorunları nedeniyle politika oluşturma ve uygulama sürecinde bir an önce yapısal, yöntemsel ve siyasi vasıtalar bakımından radikal değişikliklere ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda, güvenlik ve istihbarat fonksiyonları ile ilgili devletin acil yapısal değişikliklere gereksinimi bulunmaktadır.

Tüm bu sebeplerden Türkiye’de güçlü ve dış etkilere dayanıklı bir güvenlik kurgusu için öncelikle ve en az ABD, İngiltere ve Almanya’daki kadar güçlü bir devlet

yapılanmasına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda güvenlik ve istihbarat fonksiyonları ile ilgili devletin yapısal değişikliklere gereksinimi bulunmaktadır.

Türkiye'nin temel istihbarat sorunlarının başında; MİT ve EGM istihbaratının siyasallaşması, uzaya dayalı sistemler ve ekonomik istihbarat alanındaki boşluk, iç ve dış istihbaratın ayrılma gereği, dış istihbaratın büyük ölçüde yetersizliği, askeri istihbarat alanında önemli eksiklikler, MGK Genel Sekreterliği içindeki istihbaratın koordinasyonu, psikolojik savaş ve örtülü operasyon kurgusunun yok edilmesi gelmektedir.

Söz konusu zafiyetlerin giderilmesi için yapılması gerekenlerin başında MGK Genel Sekreterliği'nin, Türkiye'nin iç ve dış güvenlik ortamının şekillendirilmesinde meşru çatıyı oluşturacak şekilde güçlendirilmesi gelmektedir. MGK GS'nin bünyesinde yumuşak güç unsurlarımızın kurgulanması yanında, ülkedeki tüm istihbarat faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu olacak ABD'deki Ulusal İstihbarat Direktörü örneği bir Ulusal İstihbarat Başkanlığı kurulmalıdır. Ekonomik istihbarat için bu alanda geniş kadroya sahip bir devlet üniversitesi bünyesinde eğitim ve analiz yetenekleri geliştirilmelidir.

Devlet istihbaratı yapan istihbarat teşkilatlarının bütünlüğünü sağlamak ve ihtiyaç duyulan istihbarat alanlarını bir çatı altında toplamak üzere MİT; dış istihbarat, iç istihbarat ve uzay istihbaratı teşkillerini kapsayan bir çerçeveye kavuşturulmalıdır.

Sonuç olarak ulusal istihbarat kurgusu dahilinde istihbarat üretimi, koordinasyonu ve yönlendirilmesi; propaganda ve psikolojik savaş, örtülü operasyon ve faaliyetler de dahil olmak üzere her türlü stratejik bilgi-eylem ilişkisini oluşturacak hiyerarşik yapılanma ve hukuki süreçler edinilmelidir. Gerek ülkenin içinde bulunduğu tehditler ve gerekse yeni konseptin getirdiği bilgi ve eylem mekanizmalarının güç çarpanı olacak şekilde ulusal istihbarat kurgusu yukarıdaki esaslar doğrultusunda yeniden şekillendirilmelidir.

TANIMLAR

Asimetrik Tehdit: Ne zaman, nereden, ne şekilde geleceği ve Őiddeti belli olmayan, küçük/büyük çaplı veya yabancı devlet destekli terör örgütlerinin yarattığı tehdit olarak da tanımlanabilir.

Dezenformasyon: Yanlış veya doğruluğu bulunmayan ve kasıtlı olarak yayılan bilgi.

Espiyonaj: Casusluk.

Fiziki Güvenlik: Ulusal güvenliği ilgilendiren ulusal bilgiyi ihtiva eden ya da bu bilgiye işlem yapan cihaz, malzeme ve tesisi, yetkisiz kişilerin erişimine karşı korumak üzere alınan fiziksel tedbirleri.

Güvenlik İhlali: Ulusal bilgi güvenliğinin, bilerek veya istenmeyerek yapılan herhangi bir işlem nedeniyle tamamen ya da kısmen ortadan kaldırılması.

Haberleşme Güvenliği: Ulusal güvenliği ilgilendiren ulusal bilginin, özellikle haberleşme kanallarından gönderilmesi sırasında yetkisiz kiŐiler tarafından elde edilmesine ve içeriğinin açığa çıkarılmasına ve diğer her türlü müdahaleye karşı alınan tüm tedbirleri.

Hegemonya: Bir sistem içerisindeki bir elemanın diğerlerinden üstün, baskın olduğunu belirtir. Marksist teoride daha teknik ve has olarak kullanılmıŐtır. Zoraki bir yönetim olmayan hegemonya daha çok burjuvazi değerlerine göre işleyen kültürel ve ideolojik bir metot olarak anlaŐılır. Politik ve ekonomik boyutu vardır: müsaade; maaş, ücret artması ve politik veya sosyal reform ile idare edilebilir.

İstihbarat: İstihbarat, günün Şartlarına uygun olarak geliştirilen çok yönlü bir konudur. Çeşitli kitap ve sözlüklerde, istihbarat, “akıl, zekâ, anlayıŐ, malûmat, haber, bilgi, kavrama, iŐitilen haberler, duyulan Őeyler, toplanan haberler, alınan haberler, bilgi toplama, haber alma” olarak tarif edilmektedir. Ancak teknik olarak kullandığımız İstihbarat kelimesinin, kapsamı biraz daha değeriktir. “İstihbarat, haberlerin (ham bil-

gilerin) işlenmesi (tasnif, kıymetlendirme, yorum) sonucu üretilen bir ürün veya bilgidir.”

Kripto: Birbirleri ile haberleşen iki tarafın, haberleşmesi esnasında üçüncü tarafa bilgi sızdırmamak amacıyla ulusal bilginin gizlenmesini sağlayan sistemler.

Kriptoloji: Kriptografi ve kripto analiz konularıyla ilgilenen bir bilim dalı.

Kripto Sistemleri: Şifreleme ve şifre çözme etkinliklerinden birisini veya ikisini birden yerine getirmeye yarayan, bu sistemler kapsamında, veri iletişimi de dahil olmak üzere her türlü iletişim sistemlerinde kullanılan sistemler.

Kriptografik Algoritma: Bir bilginin gizlenmesi için yapılan matematiksel bir işlemdir.

Kriptolojik malzemeler: Haberleşme ve bilgi sistemlerinin bilgiyi üretilmesi, iletilmesi, depolanması ve işlenmesi esnasında gizlilik, bütünlük ve elverişliliğini sağlamak üzere kullanılan yazılım ve donanım tipi tüm malzemeler.

Kontr: Karşı, karşıt.

Kontr-espiyonaj: Karşı casusluk.

Personel Güvenliği: Ulusal güvenliği ilgilendiren ulusal bilgiye yalnızca yetki verilen kişilerin, bilmeleri gerektiği oranda erişebilmeleri için alınan tüm tedbirleri.

Teknik Güvenlik: Yurtiçinde ve yurtdışında personel, araç, donanım ve binalarda dinleme ve gözetleme amacıyla yapılan teknik yerleşmelere karşı alınan tüm güvenlik tedbirlerini.

Ulusal Bilgi: Kamu ve özel kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetimler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üniversiteler tarafından, askeri, ekonomik, dış ilişkiler, teknolojik, bilimsel, ticari ve diğer alanlarda üretilen ve üreten kurum veya kuruluş tarafından, çok gizli, gizli, özel, hizmete özel ve tasnif dışı gizlilik dereceli olarak tasnif edilen bilgidir.

Ulusal Bilgi Güvenliği: Ulusal güvenliği ilgilendiren, yetkisiz ellere geçtiği takdirde, Devlet, kamu ve özel kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, kamu kurumları niteliğindeki meslek kuruluşları ve üniversitelerin faaliyet alanlarında güvenliklerini tehlikeye sokabilecek veya Devlet ve yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşlar aleyhine kullanılacak, o kurum ve kuruluşlar tarafından, çok gizli, gizli, özel, hizmete özel ve tasnif dışı gizlilik derecelerinde tasnif edilen, belirlenen ve işaretlenen bilgiyi, üretim, kullanım, işleme, saklanma, nakledilme ve imha sırasında yetkisiz kişilerin erişimine ve olası her türlü fiziksel ve elektronik müdahaleye karşı korumaya, bilgiye erişim ve kullanıma ait usulleri açık şekilde belirlemeye ve bilgiyi gerektiğinde hazır bulundurmaya yönelik tedbirler.

Ulusal Bilgi Ağı: Kamu ve özel kuruluşlarda ulusal güvenliği ilgilendiren bilgiye işlem yapan mevcut terminalleri, bilgi teatisi maksadıyla birbirine bağlayan ağ.

Sert Güç: Bir ülkenin askeri ve ekonomik gücünden kaynaklanan zorlama kabiliyeti.

Yumuşak Güç: Bir ülkenin kültürü ve politik fikirlerinin çekiciliğinden doğan güçtür.

KAYNAKLAR

- Arı, T. (1997). *Uluslararası İlişkiler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Atay, M. *Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı*. Strateji Dergisi.
- Bayat, M. (1982). *Milli Güç ve Devlet*. İstanbul.
- Beşe, E., *İstihbarat Hizmetlerinde Denetim Sorunu*.
- Dcaf-Tesev. *İstihbaratı Hesap verebilir Hale Getirmek: İstihbarat Teşkilatlarının Gözetiminde Hukuki Standartlar Ve En İyi Uygulamalar*, Güvenlik Sektörü Çalışmaları Kitap Dizisi.
- Demirel, E. (2004). *Teşkilat-I Mahsusadan Günümüze Gizli Servisler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. (2010). <http://www.dzkk.tsk.tr/turkce/ANASAYFA.php> (erişim Tarihi:25.02.2010).
- Dindar, İ. (2004). *21.y.y. Teknoloji Ve İstihbarat Savaşları*. İstanbul: IQ Yayınları.
- Emniyet Genel Müdürlüğü. (2010). <http://www.egm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.02.2010).
- Girgin, K. (2003). *Uluslararası İlişkiler, Modern İstihbarat ve Türkiye*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınevi.
- Güldiken, N. (2006). *Bilginin Elde Edilmesi Ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü*. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 7. Sayı 2.
- Gültekin, A. (2004). *İstihbarat Teknikleri, Aktörleri, Örgütleri Ve Açmazlar.*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hava Kuvvetleri Komutanlığı. (2010). <http://www.hvkk.tsk.tr/> (Erişim Tarihi:25.02.2010).
- İlter, E. (2002). *Osmanlılarda İstihbarat*. Avrasya Dosyası, İstihbarat Özel. Cilt:8. Sayı:2.
- İstihbarat Daire Başkanlığı. (2010). <http://www.egmidb.gov.tr/> (Erişim Tarihi:10.01.2010).

- Jandarma Genel Komutanlığı. (2010). <http://www.jandarma.tsk.tr/> (Erişim Tarihi: 25.02.2010).
- Kahn, D. (2002). *İstihbaratın Tarihsel Teorisi*. Avrasya Dosyası. İstihbarat Özel. Cilt:8, Sayı:2.
- Karaköseli, M. *İstihbarat Savaşları*. İstanbul.
- Kara Kuvvetleri Komutanlığı. (2010). <http://www.kkk.tsk.tr> (Erişim Tarihi: 25.02.2010).
- Kılıç, E. (2009). *JİTEM*, Timaş Yayınları.
- Milli İstihbarat Teşkilatı.(2010), *İstihbaratın Tanımı ve İstihbarat Çarkı*. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html> (Erişim Tarihi: 14.02.2010).
- Mıman, A. T. (2006). *Ekonomik İstihbaratın Küreselleşme İçerisindeki Yeri ve Önemi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Özcan, N. A. (2008). *Türkiye'nin Çözül(E)meyen İstihbarat Sorunu*. İstanbul: TEPAV.
- Özdağ, Ü. (2002). *Stratejik İstihbarat*. Avrasya Dosyası İstihbarat Özel. Cilt:8. Sayı:2.
- Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat Teorisi*. İstanbul: Kripto Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2003). *Bilgi Savaşları*. İstanbul: IQ Yayıncılık.
- Porteous, S. D. (1995). *Economic Espionage: New Target For Csis*.Canadian Business Review.
- Pearce, F.T. (1976). *Business "Intelligence Systems: The Need, Development, And Integration"*, *Industrial Marketing Management*. Amsterdam: Elseiver Scientific Publishing.
- Philippe, C. (1997). *Economic Intelligence*. Unesco Press.
- Potter, E H. (1998). *Economic Intelligence & National Security*. Canada: Carleton University Press.
- Ransom, H.H. (1971). *The Intelligence Established*. Harward University Press.
- Sahil Güvenlik Komutanlığı. (2010). <http://www.sgk.tsk.tr/> (Erişim Tarihi: 25.02.2010)
- Şenel, A.T. (1997). *Stratejik İstihbarat*. Ankara.
- Şimşek, E. (2004). *Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT*.

- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2010). <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 30.03.2010).
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2010). <http://www.icisleri.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.03.2010).
- Tezsever, S. (1999). *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*.
- Tılısbık, N. Akbal, Ö. (2006) *Intelligence İstihbarat ve Türkiye Vazgeçilmez Bir Silah Olarak İstihbarat*. İstanbul.
- Türk Silahlı Kuvvetleri. (2010). <http://www.tsk.tr> (Erişim Tarihi: 15.03.2010).
- Todd, P., Bloch, J. (2006). *Küresel İstihbarat*. İstanbul:Truva Yayıncılık.
- Yılmaz, S. (2008). *Güç ve Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yılmaz, S. (2006). *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yılmaz, S. (2009). *Ulusal Güvenlik stratejisi*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Yılmaz, S., Salcan, O. (2008). *Siber Uzay'da Güvenlik ve Türkiye*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Yılmaz, S. (Mayıs 2008). *Jeopolitik ve İstihbarat Savaşları*. İstanbul. BÜSAM Bülteni.
- Yılmaz, S. (2010). *Türkiye'de Ulusal Güvenlik ve MIT'teki Değişim*. İstanbul.
- Yılmaz, S. (2010). *İstihbarat Dünyasında Neler Oluyor?* İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

07 Nisan 1982 tarihi, Ankara ili Yenimahalle ilçesi doğumluyum. İlkokulu Tokat ili Turhal İlçesi, Ortaokulu Samsun ve Liseyi Amasya'da tamamladıktan sonra, Kocaeli Üniversitesi, Beden Eğitimi Spor Yüksek Okuluna kaydoldum. Bu bölümden 2004 yılında mezun olduktan sonra, yurt dışı eğitimi olarak, Malta'da bir sene İngilizce eğitimi aldım. Ülkeme döndükten sonra, askerlik görevimi, İstanbul Harp Akademileri Komutanlığı'nda kısa dönem Havacı Çavuş olarak tamamladım. 2006 yılında Polis Okulu Meslek Eğitim Merkezini kazanıp 6 aylık eğitim sürecini tamamlayarak 2006 Aralık ayından itibaren İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü, Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü'nde görevimi sürdürmekteyim. 2009 yılında da, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Organizasyon Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladım. Mesleki literatürü takip etmek, istihbarat alanında yapılan çalışmaları takip etmek ve literatür incelemelerim Özel ilgi alanlarımdır. Yabancı dilim İngilizce olup, evliyim.

Aday: Onur SEÇKİN